

Makale Bilgisi/Article Info

Geliş/Received: 19.01.2021 Kabul/Accepted: 07.04.2021

Araştırma Makalesi/Research Article, s./pp. 439-465

2 AĞUSTOS 1336 (1920) TARİHLİ BİR ARŞİV BELGESİ VE HARB-İ SAGÎR

Zeynel LEVENT¹

Öz

Gayrinizami harp tarihinin en önemli temsilcilerinden biri olan Türk milletinin başvurduğu uygulamaların kökenlerini M.Ö. 6. yüzyıla kadar götürmek mümkündür. Yüzyıllar boyunca farklı formlarda uygulanan bu mücadele şekli Geç Osmanlı Dönemi'nde çete harbi, gerilla harbi, teşkilât-ı mahsusa yapmak, teşkilât-ı mahsusa halinde bulunmak gibi ifadelerle betimlenirken; Milli Mücadele Dönemi'nde ise daha ziyade çete harbi, gerilla harbi ve gerilla yapmak şeklinde nitelenmiştir. Ancak Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi'nde bir süre önce tespit edilen ve kayıtlara "Harb-i Sağır Talimatı'nın Savunucu [Sonuncu] Maddesi" olarak geçen 2 Ağustos 1336 (1920) tarihli bir belge, Milli Mücadele Dönemi'nde başvuru gayrinizami harp yöntemlerine yeni bir pencere açtığı gibi, Türk gayrinizami harp terminolojisinin de sanıldığından daha zengin olduğunu göstermektedir. Bahse konu belge, Milli Mücadele Dönemi'nde icra edilen mukavemet harekâtı ve bu harekâtın yöntemini belirlemek amacıyla hazırlanan emir, tamim, talimat, nizamname ve yasalardan oluşan külliyat ile birlikte değerlendirildiğinde, Türklerin gayrinizami harbin yalnızca pratik değil; teorik anlamda da erken dönem temsilcilerinden biri olduğu iddia edilebilir. 2 Ağustos 1336 (1920) tarihli bir belgeden hareketle, harb-i sağır terkinin kavramsallaştırılması ve Türk gayrinizami harp birikiminin Milli Mücadele Dönemi'ne dair az bilinen yönlerinden birinin irdelenerek literatürdeki eksikliğin giderilmesine katkı sağlanması amacıyla hazırlanan bu makalede usûl olarak "tarihi yöntem" benimsenmiş, veri toplama tekniği olarak "arşiv araştırması" ve "literatür (alanyazın) taraması" kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gayrinizami Harp, Gerilla Harbi, Harb-i Sağır, Milli Mücadele Dönemi, Mustafa Kemal Atatürk, Psikolojik Harp.

An Archive Document Dated 2 August 1336 (1920) and Harb-i Sağır (Unconventional Warfare)

Abstract

It is possible to date back up to 6th century BC the origins of practices applied by the Turkish Nation, who is one of the most important representatives of the history of Unconventional Warfare. While this form of struggle, which has been practiced in different forms for centuries, had been described with such terms as "gang warfare", "unconventional warfare", "making special organization" and "being in a state of special organization" in the late Ottoman period; it was described as the "gang war", "unconventional warfare" or "making unconventional warfare" during the period of National Struggle. However, a document, dated 2 August 1336 (1920), which was found in the Archives and Military History Department of the Ministry of National Defense, and registered as "the Defending [Last] Article of the Unconventional Warfare Directive", not only opened a new window to the unconventional warfare methods used during the National Struggle period but also shows that the Turkish unconventional warfare terminology is richer than it is believed. When the said document is evaluated

¹ Dr., Araştırmacı-yazar, E-posta: zeynellevent01@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6814-6247

together with the Operation of Resistance which was executed during the period of the National Struggle and the orders, circulars, instructions, regulations and laws which were prepared to determine the method of this operation, it can be claimed that Turks were one of the early representatives of unconventional warfare, not only in practical but also in theoretical terms. With reference to a document dated 2 August 1336, in this article prepared to contribute to filling a gap in the literature by examining one of the less known aspects of Turkish Unconventional Warfare in the National Struggle period and to conceptualize the phrase “the unconventional warfare”, “historical method” was adopted and “archive research” and “literature review” methods were used as data collection technique.

Keywords: *Unconventional Warfare, Guerilla Warfare, Harb-i Sagır, The Turkish National Struggle, Mustafa Kemal Atatürk, Psychological Warfare.*

Giriş

İngilizlerin “*unorthodox warfare*”, Fransızların “*la guerre non conventionnelle*” ve Amerikalıların “*unconventional warfare*” olarak adlandırdıkları “*nizami olmayan harp*” Türkçe’ye gayrimuntazam harp, teamül dışı harp, serbest harp şeklinde çevrilmekle birlikte, “*gayrinizami harp*” tabiri benimsenmiş ve literatüre bu haliyle yerleşmiştir (Akyol, 1990, s. 46-47).

Ancak gayrinizami harp tabirinin ulusal literatüre girmesi Cumhuriyet Dönemi’ne rastlamaktadır. Geç Osmanlı Dönemi’nde bu tabirin yerine; çete harbi, gerilla harbi, teşkilât-ı mahsusa yapmak, teşkilât-ı mahsusa halinde bulunmak gibi ifadeler kullanıldığı bilinmektedir. Milli Mücadele Dönemi’nde ise özellikle Mustafa Kemal (Atatürk) ve beraberindeki askeri kadro tarafından çete harbi, gerilla harbi ve gerilla yapmak ifadeleri benimsenmiştir.¹

Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı (ATASE) Arşivi’nde yapılan araştırmalar esnasında tespit edilen “*Harb-i Sagır Talimatı’nın Savunucu [Sonuncu Maddesi]*” adlı bir belge “*algıda seçicilik*” olarak değerlendirilebilecek bir etki yaratmış ve sonraki günlerde yapılan literatür taramasında yaygın bir kullanıma sahip olmamakla birlikte; Mustafa Kemal (Atatürk)’ün not defteri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları/Zabıt Cerideleri ve Milli Mücadele Dönemi’ne ait harekât emirlerinde gayrinizami harp anlamında “*harb-i sagır*” terkinbine yer verildiği görülmüştür.²

Harb-i sagır terkinbinin yazılı kaynaklara girmesinin üzerinden bir asırdan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen; çete harbi, gerilla harbi, gayrinizami harp gibi tabirlere oranla

¹ Geç Osmanlı ve Milli Mücadele Dönemi’nde bu tabirlerin kullanım örnekleri için bk. (Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı (ATASE) Arşivi, BLH Kataloğu, Klasör No: 197, Yeni Dosya No: 37-1; *İstiklâl Harbi’nde Demirci Akımcıları*, 1936, s. 1-6; İnan, 1937, s. 10-14; İştîp, 1949, s. 6-27; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, 1956, Vesika No: 382; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, 1956, Vesika No: 383; Bayur, 1963, s. 112; Selek, 1976, s. 15; Tekin, 1986, s. 22-29; *Türk İstiklal Harbi’ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutan Biyografileri*, 1989, s. 12; İnönü, 1993, s. 13; Bayar, 1997, s. 42-53; Kocahanoğlu, 1998, s. 583-584, 589; Hatipoğlu, 1998, s. 1163-1175; Cebesoy, 2001, s. 65-70; Atay, 2004, s. 287; Müderrisoğlu, 2013, s. 161; Safi, 2014, s. 74-79; Yüzbaşı Ömer Fevzi Bey, 2016, s. 60-64; Şimşek, 2018, s. 36).

² TBMM Gizli Celse Zabıtları, Devre: I, İçtima: 1, Cilt: 1, Tarih: 3.7.1336; TBMM Gizli Celse Zabıtları, Devre: I, İçtima: 32, Cilt: 2, Tarih: 12.7.1336; ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu (ATAZB-1) Kataloğu, Kutu No: 45, Gömlek: 1; Özalp, 1988, s. 149-150; *Atatürk’ün Not Defterleri*, Cilt: VI, 2005, s. 192, 205; Levent, 2019, s. 312.

kavramsallaştırılmamış ve literatürde gerektiği gibi temsil edilememiş olması dikkat çekicidir. Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi'nde yalnızca son maddesi bulunan 2 Ağustos 1336 (1920) tarihli "*Harb-i Sagîr Talimatı*"ndan esinlenerek hazırlanan bu makalenin harb-i sagîr terkinin kavramsallaştırılması, Milli Mücadele Dönemi'nde başvuru gayrinizami harp uygulamalarının az bilinen yönlerinin gün yüzüne çıkarılması ve yüzlerce yıllık Türk gayrinizami harp birikiminin doktrinize edilmesi adına literatürdeki eksikliğin giderilmesine katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Harb-i Sagîr Terkibi

Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanan "*Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*" (Pakalın, 1971), Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan "*Güncel Türkçe Sözlük*" (2011), İsmail Parlatır'ın "*Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*" (2006) ve Şemseddin Sami'nin "*Kamûs-ı Türkî*"sinde (2010) harb-i sagîr terkinine yer verilmemiştir. Ferit Devellioğlu tarafından hazırlanan "*Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*"ta da (2007, s. 910) harb-i sagîr ifadesi bulunmamakla birlikte, "*harb*" cenk, kavgâ, döğüş, savaşı; "*sagîr*" ise küçük, ufak olarak tanımlanmıştır.

Geç Osmanlı ve özellikle Milli Mücadele Dönemi'nde birçok kez kullanılmış ve kayıtlara geçmiş olmasına rağmen, bahse konu kaynakların hiçbirinde "*harb-i sagîr*"in tanımlanmamış olması şaşırtıcıdır.

Arapça kökenli bir isim (harb) ve bir sıfatın (sagîr) bir araya gelmesiyle oluşan harb-i sagîr, "*sıfat takımı (terkib-i tavsifi)*" olarak nitelenebilir (Özon, 1997, s. XXII) ve terkinin ikinci kısmında harb ismini niteleyen sagîr sıfatı küçük anlamına geldiğinden, her iki kelimenin anlamlarından hareketle harb-i sagîr etimolojik anlam itibariyle "*küçük harp*" olarak tanımlanabilir. Terkinin kullanıldığı dönem itibariyle karşılığı gerilla harbi iken, bugün literatürdeki karşılığı gayrinizami harptir.

Harb-i Sagîr'in Geç Osmanlı ve Milli Mücadele Dönemi Literatüründeki Yeri

Gayrinizami harbe yoğun bir şekilde başvuru Geç Osmanlı Dönemi'nde çete harbi, gerilla harbi, teşkilât-ı mahsusa yapmak, teşkilât-ı mahsusa halinde bulunmak gibi ifadelerin kullanıldığı bilinmekle birlikte döneme ait kaynaklarda harb-i sagîr terkinine sık rastlanmaz.³

Bahse konu terkin Mustafa Kemal (Atatürk)'ün kurmay binbaşı olduğu dönemde tuttuğu bir not defterinde rastlanmasına ise tesadüften öte bir anlam yüklenmesi gerekir.⁴ Defterdeki notların genel itibariyle küçük birlikler tarafından icra edilen harekât türleriyle ilgili meselelerin çatılması, durum muhakemesi yapılması ve verilen kararların icrasına yönelik örnekler ihtiva ettiği görülmektedir. Muhtemelen Balkan Harbi sonrasında tutulan

³ Bu durumun bugün için tespit edilebilen ilk istisnası 19. yüzyılın sonunda Almanca aslından Kaimakam Mehmet Faik Bey tarafından tercüme edilmiş olan "*Harekât-ı Sagire-i Askeriye*" adlı eserdir. Detaylı bilgi için bk. (Kaimakam Mehmet Faik, 1305-1307).

⁴ Bahse konu defterin harb-i sagîr terkinine yer verilen sayfalarından biri EK-1'de sunulmuştur. Detaylı bilgi için bk. (ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu (ATAZB-1) Kataloğu, Kutu No: 45, Gömlek: 1; Atatürk'ün Not Defterleri, 2005, s. 192).

defter onun Harp Akademisi öğrencileri, kurmay subaylar ve/veya komuta kademesine verdiği harekât ve taktik dersler için de kullanmıştır.⁵

Mustafa Kemal (Atatürk)'ün sonraki dönemde de harb-i sagîr terkiibini kullanmaya devam ettiği görülmektedir. Birinci Cihan Harbi sırasında müttefiklik ilişkisi içinde bulunan Alman subaylarının Mondros Mütarekesinin imzalanmasını harbin bitişi olarak değerlendirmelerine karşılık, Mustafa Kemal (Atatürk)'ün 1 Kasım 1918 tarihinde Türk subayları ile yaptığı toplantıda; “Onlar için harp bitmiş olabilir. Bizim için yeni başlıyor.” dediği ve hemen ardına da “Harb-i kebir bitmiştir, harb-i sagîr başlayacaktır.” ifadesini eklediği bilinmektedir (Tekin, 1986, s. 14; Hatipoğlu, 1998, s. 1163-1175; Hatipoğlu, 2009, s. 55).

Terkibin Milli Mücadele Dönemi'nde Mustafa Kemal (Atatürk) ve birlikte hareket ettiği askeri kadro tarafından da farklı yer ve zamanlarda çete harbi ve gerilla harbi ile eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Dönemin Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekili İsmet (İnönü) Bey'in 3 Temmuz 1336 (1920) tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde⁶ yaptığı konuşmada, 22 Haziran'dan itibaren Yunan işgal harekâtının hızlandığını söyleyerek, Yunan ordusu İtilaf Devletleri'nin desteğiyle Anadolu'yu işgale devam ederse, harb-i sagîr usûlü muharebeye geçileceğinin altını çizmesi bu durumun örneklerinden birini teşkil etmektedir. İsmet (İnönü) Bey'e göre, memleketin her yanında, milletin tümünün katılımıyla bir direniş hareketi başlatılacak olursa Antep ve Maraş örneklerinde olduğu gibi muvaffakiyet ihtimali daha fazla olacaktır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları'ndan anlaşıldığı kadarıyla İsmet Bey'den sonra söz alan (asker kökenli olmayan) milletvekillerinin harb-i sagîrin kapsam ve önemini kavrayamamaları nedeniyle konuya müdahil olmak zorunda kalan Mustafa Kemal (Atatürk), halkın elindeki silahı toplayıp, onları yeni kurulan düzenli ordu birliklerine dağıtmaktan daha ziyade; halkı küçük gruplar halinde tasnif ederek, düşman kuvvetlerinin yan ve gerilerinde

⁵ Yakın zamanda bahse konu defteri kitap formatına çevirerek yayımlayan kadro tarafından defterde geçen harb-i sagîr ifadesine yönelik kısa bir kıymetlendirme de yapılarak; “defterde ‘harp oyunu’ ifadesine yer verilmemekle birlikte, özelliklerinin anlatıldığı ‘harb-i sagîre (küçük harp)’ teriminden harp oyununun kastedildiği değerlendirilmektedir.” ifadesine yer verilmiştir. Detaylı bilgi için bk. (Atatürk'ün Not Defterleri, 2005, s. 5-9, 176-221). Bir askeri operasyonun değişik yollarla simule edilmesi olarak tanımlanabilecek olan harp oyununun amacı fiili olarak harbe gitmeden harp tecrübesi kazanmak, muhtemel bir harp durumunun ordu üzerindeki etkilerini gözlemleyerek yeni stratejiler üretmek ve olası harekâtlara hazırlanmaktır. Detaylı bilgi için bk. (Kurtulan, 2010, s. 94). Bu tanımdan ve bahse konu defterin bütününden hareketle her ne kadar defteri yayıma hazırlayanların yaklaşımlarında doğruluk payı bulunduğu kabul edilse de harb-i sagîr terkiibinin Mustafa Kemal (Atatürk) tarafından harp oyunu anlamında kullanılmış olması zayıf bir ihtimaldir. Detaylı bir şekilde tutulduğu anlaşılan notlarda harp oyunu kavramının içini doldurabilecek birçok husus bulunmakla birlikte, küçük birliklere kumanda tarzı ve bu birlikler tarafından icra edilen/edilecek olan harekâta dair hususların ayrıntılı olarak incelenmiş olması nedeniyle harb-i sagîr/sagîre terkiibi ile gerilla harbi/gayrinizami harbin kastedildiği değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, harb-i sagîr terkiibinin hangi anlamda kullanıldığından daha ziyade, o tarihte kullanılmış olması önemlidir.

⁶ Bu tarihte Meclis'in tam adı “Büyük Millet Meclisi”dir. “Türkiye Büyük Millet Meclisi” ismi ilk kez 8 Şubat 1921 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı'nda geçmektedir. Bununla birlikte dalgalanmaların önüne geçmek ve standart bir gösterim sağlamak amacıyla makalede 8 Şubat 1921 tarihinden öncesi için de Türkiye Büyük Millet Meclisi ifadesi benimsenmiştir.

kullanma ve bu suretle düzenli ordunun işini kolaylaştırarak, başarı şansını artırmayı harb-i sagır olarak tanımlamıştır.⁷

Mustafa Kemal (Atatürk) 12 Temmuz 1336 (1920) tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı bir başka konuşmada ise; "... İki yüz elli zabitten mürekkep bir zabitan bölüğü büyük bir kuvvet teşkil etmez. Halbuki iki yüz elli zabitan her biri beş, on kişinin başına geçerse ne büyük bir kuvvet teşkil eder..." ve "Harb-i sagır teşkilatına fiilen başlanmıştır ve pek kıymetli ve büyük salahiyyetle arkadaşlarımız buna memur edilmiştir." sözlerini sarf etmiştir. Mustafa Kemal (Atatürk)'ün bu konuşmada üzerinde durduğu bir başka nokta da bu harp türünün Almanlar ve Bulgarlar tarafından kullanılmış olmasına rağmen, onlardan örnek alınmadığıdır.⁸ Konuşmanın bütününde, Mustafa Kemal (Atatürk)'ün harb-i sagîre verdiği önemi ve bu harp türünün nasıl uygulanacağına dair ipuçlarını da bulmak mümkündür. Ona göre harb-i sagır kendilerine geniş yetkiler tanınmış subayların komuta ettiği küçük müfrezeler vasıtasıyla yürütülmeli, mücadele zamana yayılmalı, Türk milletinin cengâverane hisleri daima zinde tutulup, mukavemet arzusunu tahkim edilirken; düşman ümitsizliğe itilmelidir (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 2006, s. 86; Atatürk'ün Bütün Eserleri, 2002, s. 37-41).

Batı Cephesi Komutanı Mirlivâ⁹ Ali Fuat (Cebesoy) Bey imzasıyla 25 Temmuz 1920 tarihinde çıkarılan bir emirde de "harb-i sagır" terkinbine rastlanmaktadır. Düzenli ordu birlikleri ile milis kuvvetlerin birlikte kullanılma esaslarını belirleyen bahse konu emirde, Kütahya, Saruhan ve Menteşe Mıntıka Kumandanlıklarının bünyesinde teşekkül eden milli taburların vazifesi özetle; Yunan ordusunun yan ve gerilerinde harb-i sagır yapmak, asayişin teminini sağlamak, kendi mıntıkasını müdafaa etmek ve diğer birliklere yardım etmek olarak belirlenmiştir. Bahse konu emre göre Kuva-yı Tedibiye Komutanlığı (Çerkez Ethem Müfrezesi) ise icâb-ı hâle göre hareket edecek ve hangi mıntıkaya intikal edecekse o mıntıkada mezkûr müfrezeye azami yardım sağlayacaktır (Özalp, 1988, s. 149-150; Levent, 2019, s. 312).¹⁰

⁷ Bahse konu görüşme esnasında tutulan Gizli Celse Zabıtları'nın kapak sayfası ile harb-i sagır ifadesinin geçtiği kısımlar EK-2'de sunulmuştur. Görüşmelerin tam metni için bk. (TBMM Gizli Celse Zabıtları, Devre: I, İçtima: 1, Cilt: 1, 3.7.1336).

⁸ Bahse konu görüşme esnasında tutulan zabıtların kapak sayfası ile harb-i sagır ifadesinin geçtiği kısım EK-3'te sunulmuştur. Görüşmelerin tam metni için bk. (TBMM Zabıt Cerideleri, Devre: I, İçtima: 32, Cilt: 2, 12.7.1336).

⁹ 19. yüzyıl sonunda hazırlanan Askerî Salnâmelerde Mirlivâ, Tuğgeneral rütbesini ifade etmek için kullanılmakta ve sıralamada Müşir (Mareşal) ile Ferik (Tümgeneral) rütbelерinden sonra gelmektedir. Detaylı bilgi için bk. (Ünal, 2008, s. 203-219). Milli Müdafaa Vekâleti'nin 8 Nisan 1935 tarih ve 110648 sayılı tezkeresi üzerine 9 Nisan 1935 tarihinde onaylanan kanunda ise tümen ve muadili birliklere kumanda eden mirlivâ rütbesindeki kumandanlar tümgeneral/tümamiral; tuğay ve muadili birliklere kumanda eden mirlivâ rütbesindeki kumandanlar ise tuğgeneral/tuğamiral olarak kabul edilmiştir. Detaylı bilgi için bk. (Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutan Biyografileri, 1989, s. 16). Bu noktadan hareketle mirlivâ rütbesinin tam karşılığının belirlenmesinde kumanda edilen birliğin büyüklüğünün etkili olduğu değerlendirilmesinde bulunulabilir.

¹⁰ Esasen düzenli (konvansiyonel) orduya geçiş ve dolayısıyla o ordunun sevk ve idare makamı olan Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti'nin teşkili yolunda atılan ilk adım Sivas Kongresi'nin 9 Eylül 1919 tarihli oturumunda Ali Fuat (Cebesoy) Bey'in "Batı Anadolu Umum Kuva-yı Milliye Komutanı" olarak atanmasıdır. 9 Mayıs 1920 tarihli İcra Vekilleri Heyeti Programı'nda ise Kuva-yı Milliye teşkilatının muntazamaya ilhak edilerek resmi bir mahiyet kazandırılması için gerekli tedbirlerin alınacağı belirtilmiştir. Heyet-i Vekile'nin 16 Mayıs 1920 tarihli kararıyla da Kuva-yı Milliye'nin Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne bağlanması ve bütçenin bu doğrultuda düzenlenerek, iaşe ve infakın tamamen emvâl-ı umûmiyeden teminine karar verilmiştir. Detaylı bilgi

2 Ağustos 1336 (1920) Tarihli Harb-i Sagîr Talimatı

Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi İstiklâl Harbi Kataloğu'nda tespit edilen ve arşivde ne yazık ki yalnızca son maddesi bulunan Harb-i Sagîr Talimatı,¹¹ Türk gayrinizami harp birikiminin Milli Mücadele Dönemi'ne dair az bilinen yönlerine dair ipuçları içermesi ve bu konuda yapılacak olan çalışmalara yeni bir bakış açısı kazandıracak olması nedeniyle son derece kıymetlidir. Bu nedenle bahse konu talimatın önce şekil ve kapsam yönünden değerlendirilmesi, ardından da literatürdeki diğer verilerle sentezlenerek, gerçekçi bir analiz yapılması önem arz etmektedir.

Talimatın Şekil ve Kapsam Yönünden Değerlendirilmesi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti 1'nci Şubesi (Harekât Şubesi)¹² tarafından Osmanlıca (eski Türkçe) olarak hazırlanmış/yayımlanmış olan talimatın arşivde bulunan son maddesi; "*Küçük harpler kahramanlarının hatt-ı ric'âtı yoktur. Arkası alınmış, önu kapanmış, yanı vurulmuş. Bunların hepsi de küçük harplerde birer manasız lâfızdır. İnsanca ve mertçe döğüşen her tehlikeyi bertaraf edebilir.*"¹³ şeklinde transkribe edilebilir.

Belgenin hazırlanma/yayımlanma tarihi 2 Ağustos 1336 (1920)'dir. 1920 gibi gayrinizami harbin doktrine edilmesi açısından erken kabul edilebilecek bir tarihte Türkler tarafından "*Harb-i Sagîr Talimatı*" adı altında bir talimat hazırlanmış olması çok önemlidir. Bu tarihi kıymetli kılan bir başka husus da Batı Cephesi'nde Yunan genel taarruzunun başladığı, Güney Cephesi'nde Fransız kuvvetleri ile onların içerideki işbirlikçilerine karşı yoğun bir mücadelenin verildiği, Doğu Cephesi'nde Ermeni işgallerine karşı büyük çaplı bir taarruz hazırlığı yapıldığı ve Anadolu'da Milli Mücadele karşıtı isyanların yoğunluk kazandığı bir döneme denk gelmesidir.

Bahse konu talimatın ilk sayfa/sayfalarına ulaşamadığından hangi makam/makamlara gönderildiği tam olarak bilinmemektedir. Ancak eldeki son sayfanın altındaki adreslemeden talimatın; Samsun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Müfreze Komutanlığı, Mıntika Komutanlığı, Bafra, Havza, Giresun, Ünye gibi Karadeniz Bölgesi'nde konuşlu Milli

11 için bk. (TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt: I, 09.05.1336, s. 241; BCA, Fon Kodu: 30-18-1-1, Kutu No: 1-1-8, Tarih: 16.05.1920; Turan, 1992, s. 225).

¹¹ Bahse konu talimat arşivde bulunan Osmanlıca (eski Türkçe) haliyle EK-4'te sunulmuştur.

¹² 2 Mayıs 1920 tarihinde çıkarılan 20 sayılı kanunla kurulan Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti'nin ana görevi; ordunun sevk ve idaresi, seferberlik faaliyetleri ile kuruluş/kadro işlerini yapmaktır. 3 Mayıs 1920'de ise "*İcra Vekilleri Heyeti*" belirlenerek, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekilliği/Reisliği'ne İsmet (İnönü) Bey, Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne de Fevzi (Çakmak) Paşa seçilmiştir. Sonraki günlerde ise Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti'nin teşkilat şeması belirlenmiş ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekili/Reisi ile ona bağlı İkinci Başkan'dan oluşan komuta heyetinin altında Harekât, İstihbarat, Umûr-ı Fenniye, Eğitim-Öğretim, Menzil ve İkmal, Harita ve Basımevi, Muamelâtı Zatiye, Şifre/Evrak olmak üzere sekiz ayrı şube teşkil edilmiştir. Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti'nin kuruluş ve teşkilatlanma safahatı hakkında detaylı bilgi için bk. (TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt: I, 03.05.1336, s. 196-198; Türk İstiklâl Harbi İdari Faaliyetler, 1975, s. 228-229; Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 1984, s. 198-199; Türkmen, 2001, s. 272-273).

¹³ ATASE Arşivi, İSH Kataloğu, Kutu: 965, Gömlek: 139.

Mücadele yanlısı askeri ve paramiliter¹⁴ yapılanmalara dağıtıldığı anlaşılmaktadır. Fakat bu adreslerden yola çıkarak, talimatın yalnızca Karadeniz Bölgesini kapsadığı şeklinde bir izlenime kapılmamak gerekir. Ana metinden farklı bir tarzda yazıldığı, dolayısıyla orijinal metni hazırlayan/yayımlayandan farklı bir kişi/makam tarafından evraka sonradan eklendiği anlaşılan bu adreslemeyi, talimatın Karadeniz Bölgesine gönderilen nüshasının bölge içi dağıtım planı olarak değerlendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu yaklaşıma, o tarihte yalnızca Karadeniz Bölgesi'nde değil, Anadolu coğrafyasının genelinde iç ve dış düşmanlara karşı mücadele verildiği gerçeği eklendiğinde, bahse konu talimatın yurt çapına yayılmış olan Milli Mücadele yanlısı tüm askeri ve paramiliter yapılanmalara bir emir-komuta zinciri dahilinde dağıtılmış olma ihtimali daha da kuvvetlenmektedir.

Bahse konu arşiv belgesinin niteliği ve normlar hiyerarşisindeki yeri de son derece önemlidir. Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı arşiv kayıtlarına geçtiği haliyle bu belge bir "talimat"tır ve Osmanlıca-Türkçe Sözlük'te talimat (ta'lîmât); "bir işin görülmesi için ne yolda davranılacağını gösteren emir", olarak tanımlanmaktadır (Devellioğlu, 2007, s. 1030). Türk Dil Kurumu'nca hazırlanan Güncel Türkçe Sözlük'te (2011, s. 2255) ise talimat; "görevin gerektirdiği her türlü hizmetin başarıyla yürütülmesi için kumandan, başkan veya daire başkanları tarafından verilen, o hizmetle ilgili sorumluluk, düzen ve ilkeleri içine alan buyruklardır." Talimatlar, normlar hiyerarşisinde anayasa, milletlerarası antlaşmalar, kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük ve yönetmeliklerden sonra gelmektedir (Kuluçlu, 2008, s. 3-22; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, 2009, s. 72; Şahin, 2014, s. 58, 82; Gözler, 2018, s. 217-218).¹⁵

Detaya girmeden, sade ve anlaşılır bir dille hazırlanan ve kimin, neyi, nasıl yapacağını açıkça yazıldığı bu buyruklar dizininin amacı; vazifenin, talimatı alan herkes tarafından aynı standartta yapılmasının sağlanmasıdır. Ayrıca icracı unsurların, yönetim kademesi tarafından verilen talimatlara uygun olarak yaptıkları işlerin yasal bir statüye sahip olacağı da iddia edilebilir. Bu noktadan hareketle Milli Mücadele Dönemi'nin en yoğun periyotlarından birinde hazırlanan Harb-i Sagîr Talimatı ile bir yandan İtilaf Devletleri konvansiyonel birlikleri, onlarla işbirliği halindeki azınlıklar ve ayrılıkçı gruplara karşı verilen mücadelede milli kuvvetlerin uygulayacağı usûller belli bir çerçeveye oturtulup, standardize edilmeye çalışılırken, diğer yandan da bahse konu faaliyetlere yasal bir zemin kazandırılmaya çalışıldığı söylenebilir.

Talimatı Hazırlayan/Onaylayan Kadronun Kimliğine Yönelik Öngörüler.

Harb-i Sagîr Talimatını hazırlayan ve onaylanan kişi/kişilerin kimliği bilinmemekle birlikte, arşiv belgesinden Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti'nin 1'nci Şubesi (Harekât

¹⁴ Paramiliter kavramı; militarist duygu, düşünce ve normları bireylere kazandırmak amacıyla çalışan, devlet eliyle veya devlet korumasında vazife gören yarı askeri kuruluşlar, olarak tanımlanabilir. Detaylı bilgi için bk. (Akcan, 2015, s. 5).

¹⁵ Bugün Türk Silahlı Kuvvetleri yönergesinde iç düzen normları hiyerarşisi; Genel mevzuat, yönerge, prensip emri, devamlı emir, devamlı talimat, diğer işlemler (özel emir, günlük emir vs.) şeklindedir. Detaylı bilgi için bk. (Sezer, 2019, s. 353-412).

Şubesi) tarafından hazırlandığı/yayımlandığı anlaşılmaktadır.¹⁶ Hiyerarşik yapı gereği bu tür bir talimatın o tarihte Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ve Milli Mücadele'nin doğal lideri konumundaki Mustafa Kemal (Atatürk), Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekili İsmet (İnönü) ve Harekât Şube Müdürünün kontrolü dışında hazırlanarak, yayımlanması mümkün değildir.¹⁷ Bu yaklaşım Mustafa Kemal (Atatürk) ile dönem olarak kendisine yakın olup, Milli Mücadele'ye aktif olarak katılan ve bahse konu talimatın hazırlanmasına katkı sağladığı öngörülen silah arkadaşlarının aldığı nazari eğitim ve yıllar içinde edindikleri kıt'a tecrübesinin bu tür bir talimatı hazırlamak ve/veya onaylamak için yeterli olup-olmadığının sorgulanmasını zorunlu kılmaktadır.

Mustafa Kemal (Atatürk) 1902 yılında girdiği Harp Akademisi'nden 1905 yılında kurmay yüzbaşı rütbesiyle mezun olmuştur (İğdemir, 1980, s. 7-8). Onun Harp Akademileri Komutanlığı'nda eğitim aldığı dönemde dersler iki grup altında toplanmıştır. İlk grupta "Tâbiye Dersleri"¹⁸ yer almakta ve bu dersler; Sınıf Tâbiyesi, Piyade Silahları ve Piyade Tâbiyesi, Süvari Silahları ve Süvari Tâbiyesi, Topçu Silahları ve Topçu Tâbiyesi, Muhabere Vasıtaları ve Hava Tâbiyesi, İstihkâm, Tahkimat, Lağım Harbi, Tahrip, Gaz ve Sis Tabiyesi'nden oluşmaktadır (Harp Akademileri Tarihçesi, 1991, s. 9-43). O dönemde Osmanlı

¹⁶ "Vazifesi; harekât, vaz'ül-ceys, nizâm-ı harp, teşkilat, asayiş, kıla' ve tahkimat, yevmi harp raporları, harekât hülasaları ve coğrafi malumat" olan Harekât Şubesi'nin o tarihte bir şube müdürü idaresinde, dört kısımdan oluştuğu bilinmektedir. Her kısımda bir kurmay subay ve beş müllhak subayın [subay yardımcısı] görev alacağı şubede, kısımlardan üç tanesi; Şark, Garp, Cenup ve Elcezire Cepheleri'ne bakacak, dördüncü kısım ise harp ceridesi yazacak şekilde bir planlama yapılmıştır. Detaylı bilgi için bk. (İncedayı, 1997, s. 57; Hün, 1952, s. 104).

¹⁷ Harb-i Sagir Talimatı'nın hazırlandığı tarihte Harekât Şube Müdürü'nün kim olduğu konusunda literatürde net bir bilgi bulunmamakta; Kurmay Binbaşı Mehmet Salih (Omurtak), Kurmay Yarbay Burhanettin (Denker), Kurmay Binbaşı Şemsettin (Taner) gibi birbiriyle çelişen isimlere yer verilmektedir. Bu isimlerin her birinin bahse konu görevi farklı zamanlarda icra ettiklerinde şüphe olmamakla birlikte, yazılı kaynaklarda göreve gelme tarihleri verilmemekte veya birbiri ile örtüşmeyen tarihlere işaret edilmektedir. Bu hususta detaylı bilgi için bk. (Türk İstiklâl Harbi İdari Faaliyetler, 1975, s. 226-228; Harp Akademilerinin 127 Yılı, 1975, s. 127; Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutan Biyografileri, 1989, s. 253-255; Baycan, 1993, s. 311-394; İncedayı, 1997, s. 57). Literatürde Harekât Şube Müdürünün kimliği konusunda mutabakat sağlanamadığı için, bu makalenin hazırlık safhasında "Harb-i Sagir Talimatı'nın Savunucu [Sonuncu] Maddesi" başlıklı arşiv belgesinin bulunduğu Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivine yeniden gidilerek, arşiv belgeleri arasında ikinci bir araştırma yapılmak istenmişse de pandemi (COVID-19) nedeniyle arşiv araştırmacılara kapatıldığından, bu mümkün olmamıştır. Bu nedenle 07 Ekim 2020 tarihinde CİMER üzerinden başvuruda bulunularak Milli Savunma Bakanlığı Arşiv belgelerine göre 2 Ağustos 1336 tarihinde Harekât Şube Müdürünün kimliği ve evrakın altındaki imzanın kime ait olduğu sorulmuştur. Milli Savunma Bakanlığının 21.10.2020 tarihli cevabi yazısı ile; arşive şahsen gidilerek araştırma yapılması gerektiği; ancak pandemi nedeniyle araştırmacı kabulüne ara verildiği ve sürecin sona ermesi sonrasında araştırmacı kabulüne başlanacağı bildirilmiştir. Bu ilk teşebbüsten olumlu sonuç alınamadığından, 06.11.2020 tarihli ikinci bir CİMER başvurusu ile Harb-i Sagir Talimatı'nın hazırlandığı dönemdeki Erkân-ı Harbiye Umumiye Vekaleti'nin bugünkü karşılığı ve devamı niteliğinde olan Genelkurmay Başkanlığı kayıtlarına göre o tarihte Harekât Şube Müdürünün kim olduğu sorulmuş; ancak bu girişimden de olumlu sonuç alınamamıştır (30 Kasım 2020 tarihli cevabi yazı). Mevcut veriler ışığında bu konudaki en makul yaklaşım, Kurmay Binbaşı Mehmet Salih Omurtak'ın 23 Nisan 1920 tarihi sonrasında Harekât Şube Müdürlüğü vazifesine atanmış olması ihtimali ise de yukarıda ismi geçen ve Harp Akademisi'nden birbirine yakın tarihlerde mezun olan kurmay subayların tamamının Mustafa Kemal (Atatürk) ve İsmet (İnönü) ile benzer bir nazari eğitim safahatına sahip olduklarına şüphe yoktur.

¹⁸ Savaş eğitimi ve taktik anlamında kullanılan Tâbiye; silahlı kuvvetlerin harp meydanında en doğru biçimde konuşlandırılmaları ve asgari kayıpla, azami başarıya ulaşacak şekilde kullanılmalrı anlamına gelmektedir. Detaylı bilgi için bk. (Kıvılcımlı, [t.y.], s. 83-84).

Harp Akademisi Prusya Harp Akademisi'nin aynadaki yansıması gibi olduğundan (Erickson, 2015, s. 9) bu dersler için bir Alman istihkâm subayı olan Friedric Wilhelm Rustow'un 1869'da kaleme aldığı emniyet servisleri, keşif hizmetleri ve partizan harbi olarak anılan çetecilik ve gerilla harbini konu alan "*Petite Guerre [La Petite Guerre (Küçük Savaş)]*" (Tepedenlioğlu, 2014, s. 118) ve Almanca aslından Süvari Kaimakamı (Yarbay) Mehmet Faik Bey tarafından tercüme edilen gerilla harbi/gerilla ile mücadele içerikli "*Harekât-ı Sagire-i Askeriye*" (Kaimakam Mehmet Faik, 1305-1307, s. 1-72; Küsmez, 2016, s. 142-143; Çanlı, 2019, s. 126) gibi kıymetli eserlerden istifade edilmektedir. Mustafa Kemal (Atatürk)'ün Tâbiye dersinde, stratejide üstat sayılan Kurmay Yarbay Nuri Bey'den "*gerilla-kontrgerilla harbi*" konusunda eğitim aldığı ve onun "*Efendiler, gerilla yapmak ne kadar güçse, onu bastırmak (kontrgerilla) da o nisbette güçtür.*" cümlelerine şahit olduğu bilinmektedir (Cebesoy, 1967, s. 43-45).¹⁹

İkinci grupta ise "*Erkân-ı Harbiye Vazifeleri Dersleri*" bulunmaktadır. Bu grupta en çok dikkat çeken dersler; Cephe Gerisinin Müdafası, İstihbarat, Casusluk, Düşman Casuslarına Karşı Koyma, Propaganda, Düşmanı Yıpratma, Ordu Manevîyatını Yükseltme, Düşman Şifrelerini Çözmek'tir (Harp Akademileri Tarihçesi, 1991, s. 9-43). Bu dersleri veren eğitici kadro da harp görmüş, ayaklanmaları bastırma ve eşkıya takibi gibi faaliyetlerde bulunmuş tecrübeli subaylardan oluşmaktadır. Bunlardan bir kısmı Almanya'da okuduğu veya staj gördüğü gibi o dönemde bazı Alman ve Fransız subayları da Harp Akademisi'nde öğretmen olarak görev yapmışlardır (Çanlı, 2019, s. 124).

Eğitici kadro ve müfredat üzerinden yapılan bu kısa değerlendirme neticesinde, Harp Akademilerinin, bir kurmay subay namzetine gayrinizami harbin teorik altyapısının kazandırılması açısından yeterli olduğu söylenebilir.

Ayrıca Mustafa Kemal (Atatürk) aldığı bu nazari eğitimi sahada defalarca uygulama imkânı bulmuştur. Onun muharebe tecrübeleri arasında; çölde muharebe, gerilla harbi, kıyı savunması, oyalama muharebesi, geri çekilme, stratejik savunma, mevzi savunması, karşı taarruz, stratejik taarruz, başarıdan faydalanma, takip gibi genel ve özel muharebe türlerinin tamamı vardır. O daha kolağası rütbesindeyken 31 Mart Vak'asını bastırmakla görevlendirilen Hareket Ordusu'nda Kurmay Başkanlığı görevini üstlenmiş (Aysal, 2006, s. 15-53), Kuzey Arnavutluk ayaklanmasının bastırılması harekâtına katılmış, Bingazi ve Derne'de önce Şark Gönüllüleri Komutanlığını, daha sonra Derne Bölge Komutanlığını üstlenmiş, Balkan Harbi'nin ikinci bölümünde Edirne'ye giren Bolayır Kolordusu Kurmay Başkanlığı'nda bulunmuş, Çanakkale Muharebeleri'nde Tümen ve Grup Komutanlığı yapmış, 16'ncı Kolordu Komutanı olarak Muş ve Bitlis'in geri alınmasını sağlamış, Güney Cephesi'nde 2'nci ve 7'nci Ordu Komutanlıkları ile Yıldırım Orduları Grubu Komutanı olarak görev almış (İlhan, 1987, s. 3-4), Halep'te sokak muharebelerini idare etmiştir (İğdemir, 1980, s. 130-131).

¹⁹ Bu olayı yıllar sonra Profesör Afet İnan, bizzat Mustafa Kemal (Atatürk)'ten dinlediği haliyle kamuoyuyla paylaşmıştır. Bahse konu paylaşımlardan anlaşıldığı kadarıyla, Mustafa Kemal (Atatürk) ve sınıf arkadaşları bu çalışma esnasında; bir mntıkada ayaklanmanın niçin çıkabileceği, nasıl sürdürülebileceği ve devlet eliyle nasıl bastırabileceği konularında teferruatıyla bilgi sahibi olmuşlardır. Detaylı bilgi için bk. (İnan, 1937, s. 10-14; İnan, 1959, s. 33-35).

Bahse konu talimatta dahli olabileceği öngörülen isimlerden Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekili Miralay (Albay) İsmet (İnönü) ise Mustafa Kemal (Atatürk)'ten yalnızca bir sene sonra, yani 1903 yılında Harp Akademisine başlayıp, 26 Eylül 1906 tarihinde kurmay yüzbaşı rütbesiyle mezun olduğundan, Mustafa Kemal (Atatürk) ile aynı eğitim sisteminden geçtiği değerlendirilmektedir. İsmet (İnönü) II. Meşrutiyet'in ilanından yalnızca on beş gün sonra Edirne'de baş gösteren bozguncu faaliyetin önlenmesi ve sonraki dönemde Yemen'de çıkan ayaklanmanın bastırılmasında aktif olarak görev almış, I. Dünya Harbi'nin son günlerinde Mustafa Kemal (Atatürk)'ün emrinde Suriye'de Arap ve İngilizlere karşı mücadele etmiştir.²⁰

Türk ordusunun komuta kademesini teşkil eden subayların son derece vasıflı oldukları Milli Mücadele Dönemi'nde Anadolu coğrafyasını işgal etmeye çalışan Yunan subaylar tarafından da kabul edilmiştir. Yunan subaylar, genellikle harp bittikten sonra kaleme aldıkları anılarında; özellikle Türk kurmay subaylarının aldıkları kaliteli nazari eğitim ve yıllardır devam eden harplerden edindikleri tecrübelerin etkisiyle, kendilerine kıyasla daha donanımlı olduklarını itiraf etmek zorunda kalmışlardır (Geçer, 2010, s. 135-178).

Özetle, Mustafa Kemal (Atatürk) ve silah arkadaşlarının Harb-i Sagîr Talimatını hazırlayacak ve/veya onaylayacak teorik ve pratik tecrübeye sahip oldukları gibi, bahse konu talimatın hazırlandığı/yayımlandığı dönem itibariyle milli kuvvetlere bu tür bir talimat vererek, onların hareket tarzını belirleyebilecek yegâne otorite olduklarına da şüphe yoktur.

Talimatın Modern Gayrinizami Harp Teorisi Açısından Değerlendirilmesi.

Amerikan Müşterek Özel Operasyonlar Doktrini'nde; çoğunlukla bir dış kaynak tarafından organize edilen, eğitilen, silah ve mühimmat ile teçhiz edilen, desteklenen, yönlendirilen yerli/yedek unsurlar tarafından yürütülen uzun soluklu bir mücadele türü (Joint Publication (JP) 3-05, 2003, p. II-7), olarak tanımlanan gayrinizami harp, bu alandaki çalışmalarıyla bilinen Thomas X. Hammes (2004, p. 208) tarafından; geleneksel savaş tanımları dışında kalan, sınırları ve cephesi belli olmayan, tarafları devletler ve/veya devlet dışı aktörler olan gerilla harekâtı ve terörizmin revize edilmiş hali, olarak tasvir edilmektedir. Gayrinizami harp, savunma konsepti kapsamında ülke topraklarının işgaline karşı mukavemet harekâtı başlatmak; saldırı/taarruz konsepti kapsamında ise ilgi/etki alanındaki ülkelerde düşmanı yıpratıp, zayıf düşürmek ve dost unsurların harekâtını kolaylaştırmak adına örtülü ve/veya aleni olarak icra edilmektedir (Levent, 2020, s. 2-3).

Gayrinizami harbin temel uygulama biçimi "*gerilla harbi*"dir ve düşman kontrolü altında tutulan veya düşmana ait topraklarda çoğunlukla yerli halktan meydana gelen kuvvetler tarafından icra edilen askeri veya yarı askeri hareket olarak tanımlanabilecek olan gerilla harbi (Özyazar, 1971, s. 14) genel itibariyle zayıf olan tarafın tercih ettiği bir yöntemdir

²⁰ İsmet İnönü (1969, s. 51-53) hatıratında, Mustafa Kemal (Atatürk)'ün Harp Akademisi'nden 57. sınıf olarak 1904-1905'te, kendisinin ise 58. sınıf olarak 1905-1906'da mezun olduğunu ifade etmektedir. Ziya Şakir (1939, s. 8-14) ise İsmet (İnönü)'nün mezuniyet tarihini 13 Eylül 1906 olarak vermekte, ayrıca onun Edirne ve Yemen'deki ayaklanmaları bastırma harekâtları ile Suriye'deki faaliyetlerinden övgüyle bahsetmektedir.

(Toy, 2000, s. 211). Uzun soluklu ve meşakkatli bir mücadele türü olan gerilla harbine başvurulmasının temel nedeni ise elde başka imkân olmamasından kaynaklanan zorunluluk halidir (Uyar, 1995, s. 9). Başka bir ifadeyle, güçlerinin geleneksel yöntemleri kullanmaya kafi gelmeyeceğini değerlendiren unsurlar tüm zorluklarına rağmen gerilla harbinin benimsemektedir (Boot, 2014, s. XIX). Belirli bir cephesi ve sabit bir formu olmayan gerilla harbinin (Greene ve Elffers, 2007, s. 73) en önemli prensiplerinden biri “*asgari kayıpla, azami zayıyat verdirmek*”tir. Bu prensipten hareketle, taarruzlarını düşmanın yan ve gerilerine teksif eden gerillaların hedefi; kendi kayıplarını minimize ederken, düşman zayıyatını maksimum seviyeye çıkarmak, onları huzursuz etmek ve geri bölge emniyeti için daha fazla kuvvet ayırmalarını sağlamaktır (Orlov, [t.y.], s. 165-167).

Milli Mücadele Dönemi’nde Türk milleti tarafından o günkü ismiyle harb-i sagîr veya gerilla harbine, bugünkü tabirle ise gayrinizami harbe başvurulmasının nedeni de yerküre üzerindeki diğer örneklerde olduğu gibi imkânsızlıklardır. Özellikle askeri ve ekonomik güç açısından yetersiz olan milli kuvvetlerin, Mondros Mütarekesi’nin getirdiği dayatmaların da etkisiyle gayrinizami harbi benimsemiş olmaları, modern gayrinizami harp teorisiyle örtüşmektedir.

Yine Milli Mücadele Dönemi’nde hazırlanan Harb-i Sagîr Talimatı’nın “*Küçük harpler kahramanlarının hatt-ı ric’âtı yoktur. Arkası alınmış, önü kapanmış, yanı vurulmuş. Bunların hepsi de küçük harplerde birer manasız lâfızdır. İnsanca ve mertçe döğüşen her tehlikeyi bertaraf edebilir.*”²¹ şeklindeki son maddesinin de modern gayrinizami harp teorisiyle uyumlu olduğu görülmektedir. Bu maddede özetle, küçük müfrezeler halinde teşkilatlanmış ve harb-i sagîri benimsemiş kuvvetlerin oynak muharebe usullerini uygulayarak en zor zamanlarda dahi mukavemet harekâtını sürdürebilecekleri ifade edilmektedir. Gerçekten de Milli Mücadele’nin özellikle ilk safhasında küçük müfrezeler halinde teşkilatlanan milli kuvvetler, mukavemet harekâtının icra edildiği coğrafyaya hâkim olmaları, savunma yapmaktan daha ziyade taarruzu benimsemeleri, (Gediz Taarruzu dışında)²² yalnızca galip geleceklere inandıkları yer ve zamanda muharebeye tutuşmaları, vur-kaç taktiklerini²³ başarıyla uygulamaları ve yöre halkının desteğini kazanmış olmaları nedeniyle önemli başarılarla imza atmışlardır.

²¹ ATASE Arşivi, İSH Kataloğu, Kutu: 965, Gömlek: 139.

²² Kuva-yı Milliye müfrezelerinin esas görevi, muntazam kuvvetlere (düzenli ordu birliklerine) karşı muharebe etmek değil; gerilla harekâtıyla düşmanın yan ve gerilerine baskınlar, tacizler yaparak, onu yıpratmaktır. Batı Cephesi’nde Çerkez Ethem’in yönlendirmesiyle Yunan ordusuna karşı başlatılan 24 Ekim 1920 tarihli Gediz Taarruzu’nun başarısızlıkla sonuçlanması, Çerkez Ethem ile TBMM Hükümeti arasındaki bağların tamamen kopmasına neden olmuş ve tam bir domino etkisi yaratmıştır. Bu olaydan sonra Batı Cephesi Komutanı Ali Fuat Paşa görevden alınıp, İsmet (İnönü) ve Refet (Bele) Bey işbaşına getirilmiştir. Detaylı bilgi için bk. (Cebesoy, 1955, s. 7; Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, 2002, Vesika No: 4194; Cilasun, 2004, s. 56).

²³ Vur-kaç taktiği; yıldırım hızı ile saldırmak ve aynı hızla savuşmak olarak tanımlanabileceği gibi; nispeten küçük bir kuvvetin, kendisinden daha büyük bir düşman birliğine zayıyat verdirmek, faaliyetlerini aksatmak, taciz etmek gibi maksatlarla kesin sonuçlu bir muharebeye girmeksizin icra ettiği baskın tarzındaki taarruz ve çekilmeler şeklinde de tasvir edilebilir. Detaylı bilgi için bk. (Orlov, 1964, s. 89-92).

Talimatta ayrıca gayrinizami harbin olmazsa olmaz argümanlarından birini teşkil eden ve düşmanın cesaretini kırıp, direncini azaltırken; dost unsurları cesaretlendirerek, mücadele azimlerini artırmak amacıyla kurgulanan (United States Marine Corps FMFRP 12-18, 1989, p. 82-85) bir tür kitle hipnotizma ameliyesi olarak görülebilecek olan “psikolojik harp” yöntemlerine de başvurulduğu görülmektedir (Özdağ, 2003, s. 10-11). Talimatın özenle seçildiği anlaşılan “... İnsanca ve mertçe döğüşen her tehlikeyi bertaraf edebilir.” şeklindeki son cümlesi, Türk toplumunun dini ve/veya milli hassasiyetlerine hitap edilerek, onların mücadeleye teşvik edilmesine yönelik bilinçli bir çabanın yansıması olarak değerlendirilebilir.

Modern gayrinizami harbin en önemli temsilcilerinden biri olan Ernesto (Che) Guevara'nın; gerilla harbinin başarılı olabilmesi için düşmana karşı verilen mücadele esnasında bölge halkının geleneklerine uygun hareket edilmeli ve moral değerlere önem verilmeli, şeklindeki öğretisiyle (Guevara, 1998, p. 77-92) tamamen uyumlu olan bu ifadelerin profesyonel bir yaklaşımın ürünü olduğu söylenebilir. Bu tür bir yaklaşım da ancak mücadele yeteneği ile mücadele azminin aynı şey olmadığını ve mücadele azmi kırılmadıkça hasmın mutlak manada yenilgiye uğratılamayacağını bilen (Speier, 1985, s. 335) ve kutsal bir amacı kucaklayanların, can ve mal endişesine düşmüşlere nazaran hayatlarını daha kolay tehlikeye atacağına farkında olan bir kadro tarafından sergilenebilir (Kayabalı ve Arslanoğlu, 1983, s. 130).

Bahse konu talimattaki ifadelerin, Mustafa Kemal (Atatürk)'ün güç ve kuvvet son bulmadıkça, arazi kaybının çok da önemli olmadığına vurgu yaptığı 1922 tarihli;

“Efendiler; memleketimizin ellide bir değil, heyet-i umumiyesi tahrip edilse, heyet-i umumiyesi ateşler içinde bırakılsa, bu toprakların üstünde bir tepeye çıkacağız ve oradan müdafaa ile meşgul olacağız. Binaenaleyh iki karış yer işgal edilmiş, üç beş köy tahrip edilmiş diye burada feryada lüzum yoktur. Ben size açık söyleyeyim; Efendiler bazı yerler işgal edilmiştir ve bunun üç misli daha işgal olunabilir. Fakat bu işgal hiçbir vakitte bizim imanımızı sarsmayacaktır.” şeklindeki ifadeleriyle büyük oranda benzerlik göstermesi de dikkat çekicidir (Denk, 2002, s. 266).

Talimatın Hazırlanmış Dönem Açısından Değerlendirilmesi.

Milli Mücadele Dönemi'nde milli kuvvetlerce bölgesel bazda ve/veya yurt çapında icra edilecek gayrinizami harp faaliyetleri için emir-tamim ve talimatlar yayımlanmış, nizamnameler hazırlanmış, yasalar çıkarılmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Harb-i Sagır Talimatı bahse konu döneme ait gayrinizami harp içerikli yegâne argüman olmayıp; kendisinden önceki dokümanlar manzumesinin devamı, kendisinden sonrakilerin de ilham kaynaklarından biri olarak görülebilir.

Gerçekten de bağımsızlığın, milletin azim ve kararlılığına bağlı olduğunu deklare eden Amasya Tamimi ile başlayan başkaldırı, Erzurum Kongresi'nde Heyet-i Temsiliye'nin oluşturulması, Sivas Kongresi'nde köylerden vilayet merkezlerine kadar tüm yerel kurtuluş örgütleri ve Kuva-yı Milliye teşküllerinin tek elde toplanmasıyla bir üst boyuta taşınmıştır (İğdemir, 1969, s. 113-115). Sivas Kongresi sonrasında 28 Ekim 1919 tarihinde gizlice

yayımlanan “Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Teşkilât Nizamnamesine Lâhiktir” adlı doküman ise Milli Mücadele Dönemi’nde gayrinizami harbe yönelik ilk yazılı belgelerden biri olma özelliğini taşımaktadır. Nutuk (Vesikalar) ve Türk Tarih Kurumu Arşivi’nde de kendisine yer bulan bu nizamnamede gerilla harbi, gerillaya karşı koyma harekâtı ve meskûn mahal muharebelerine dair birçok detaya yer verilmiştir.²⁴

Bu kapsamda değerlendirilebilecek olan bir diğer belge Güney Cephesi’ne yönelik olarak hazırlanan ve Urfa, Maraş, Antep’te gerilla harbinin ne şekilde yürütüleceğine ilişkin ayrıntıları içeren tamimdir. 25 Ocak 1920 tarihinde kolordulara gönderilen bahse konu tamimde Kuva-yı Milliye’nin uygulayacağı gayrinizami harp faaliyetleri ayrıntılı olarak anlatmıştır (Yaman, 1990, s. 377-401).

Batı Anadolu Umum Kuva-yı Milliye Komutanı Mirlivâ Ali Fuat (Cebesoy) imzasıyla 25 Temmuz 1920 tarihinde çıkarılan emirde bu bağlamda değerlendirilebilir. Emirde, Kuva-yı Milliye’nin icra edeceği “*harb-i sagîr*” faaliyetleri mntıka bazında belirlenmiştir (Özalp, 1988, s. 149-150; Levent, 2019, s. 312).

Milli Mücadele Dönemi’nde oluşturulan *harb-i sagîr* külliyyatının en nadide parçalarından biri de kronolojik olarak 2 Ağustos 1336 (1920) tarihli Harb-i Sagîr Talimatı’ndan sonra hazırlanan 13 Ekim 1921 tarihli “*Akıncı Yasası*” ve bu yasa doğrultusunda icra edilen faaliyetlerdir. Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey tarafından kurulan ve kendi döneminde gerilla harbinin en gelişmiş örgütlenme modeli olarak tanımlanan Demirci Akıncıları’nın faaliyetleri kırk maddelik bir yasa ile düzenlenmiştir (Akıncı, 1978, s. 112-117). Düzenli (konvansiyonel) ordu yapılanmasına geçildikten sonra da düşman hatlarının yan ve geri bölgesinde gerilla harbini sürdüren (Türsan, 1983, s. 21) ve özellikle Balıkesir, Çanakkale, Manisa havalisinde etkili olan Demirci Akıncılarının mücadele şekli (Aybek, 2006, s. 223) “*İstiklâl Harbi’nde Demirci Akıncıları (Gerilla)*” adlı kitabı derleyen Baki Vandemir tarafından “*Bu menkabe bizde (küçük harb) denilen bir gerilladır.*” sözleriyle tasvir edilmiştir (İstiklâl Harbi’nde Demirci Akıncıları, 1936, s. 1-6).

Dünya genelinde gayrinizami harp faaliyetlerinin en önemli temsilcilerinden biri olan Amerika Birleşik Devletleri’nin, bu harp türünü doktrinize etmeye yönelik çalışmalarının 1920’lerde ivme kazanmaya başladığı ve bugün gerilla harbi, ayaklanmaları bastırma harekâtı, özel kuvvetler harekâtı, istihbarat, dost ülke iç savunmasına yardım, kurtarma-kaçırma harekâtı gibi konularda uluslararası literatürde referans doküman olarak kabul edilen Field Manuel (FM) serisi Amerikan Ordu Talimnameleri’nin öncülü olarak görülebilecek olan “*Small Wars Manuel*”in²⁵ 1940 tarihinde yayımlandığı anımsandığında, Milli Mücadele

²⁴ TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 1, Belge No: 188; Atatürk, 1984, s. 150-151.

²⁵ Birinci bölüm kapak sayfası EK-5’te sunulan ve 1935 tarihli “*Small Wars Operations*”ın revize edilmiş hali olan “*Small Wars Manuel*”e göre; 1800-1934 yılına kadar Amerikan Deniz Piyadeleri 37 farklı ülkede, 180 görev icra ederek, gerilla harbi vermişlerdir. Detaylı bilgi için bk. (United States Marine Corps, 1940, p. 2; United States Marine Corps, 1996, p. 2). Amerikan ordusu mensubu Binbaşı Richard C. McMonagle (1983, p. 7-39) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde ise Amerika Birleşik Devletleri’nin, 1898-1934 yılları arasında Filipinler, Çin, Panama, Küba, Nikaragua, Meksika, Haiti ve Dominik Cumhuriyeti gibi sekiz farklı ülkede seçkin bir birlik olan Amerikan Deniz Piyadeleri (Marine Corps) marifetiyle gayrinizami harp yöntemlerini kullanarak yerel gerilla

Dönemi'nde (1919-1922) Mustafa Kemal (Atatürk) ile silah arkadaşları tarafından literatüre kazandırılan emir, tamim, talimat, nizamname ve yasaların oluşturduğu külliyat ile bu külliyat doğrultusunda bilfiil sahada icra edilen gayrinizami harp faaliyetlerinin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Sonuç

Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi'nde bulunan "Harb-i Sagır Talimatı'nın Savunucu [Sonuncu] Maddesi" adlı arşiv belgesiyle çıkarılan bu yolda, Mustafa Kemal (Atatürk)'ün Not Defteri, Milli Mücadele Dönemi'nde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan görüşmelerin kayıt altına alındığı Gizli Celse Zabıtları/Zabıt Cerideleri ve Batı Anadolu Umum Kuva-yı Milliye Komutanı Mirlivâ Ali Fuat (Cebesoy) tarafından verilen emir gibi somut belgelerle ortaya konulduğu üzere harb-i sagır terkinin Türkler tarafından özellikle 20. yüzyılın başından itibaren (güncel tabirle) gayrinizami harp anlamında kullanıldığı iddia edilebilir. Bu noktadan hareketle, Türk gayrinizami harp birikiminin önemli bir parçası olan ve çete harbi, gerilla harbi, teşkilât-ı mahsusa yapmak, teşkilât-ı mahsusa halinde bulunmak gibi gayrinizami harbin bir bölümü veya tamamını karşılamak amacıyla kullanılan tabirlerden oluşan terminolojiye harb-i sagır terkinin de eklenmesinin bir zorunluluk olduğu söylenebilir.

Çalışmanın çıkış noktası olan Harb-i Sagır Talimatını hazırlayan ve onaylanan kişi/kişilerin kimlikleri arşiv belgesinden anlaşılamiyor ve bu konuda yalnızca öngörude bulunulabiliyorsa da Milli Mücadele'nin genel esasları ve o dönemde çıkarılan diğer emir, tamim, talimat, nizamname ve yasalarla bütünlük arz ettiği, dolayısıyla aynı bakış açısının ürünü olduğu görülmektedir. Yine (arşivde bulunmadığından) tamamına ulaşılammış olmakla birlikte, bu talimat ile bir yandan mücadelenin yöntemi belirlenip, milli kuvvetler mukavemet harekâtı için teşvik edilirken, diğer yandan da bu kuvvetlerce verilen mücadeleye yasal bir zemin kazandırıldığı çıkarımında bulunulabilir. Harb-i Sagır Talimatı'nın içeriği ve hukuki statüsü kadar kıymetli olan bir diğer husus da hazırlandığı ve/veya yayımlandığı tarihtir. 1920 yılı gibi uluslararası literatürde gayrinizami harbin doktrinize edilmesi adına sınırlı sayıda çalışmanın bulunduğu bir tarihte böyle bir talimatın hazırlanmış olması çok önemlidir. Yine bir yandan İtilaf Devletleri konvansiyonel birlikleri ve onlarla işbirliği halindeki azınlıklarla mücadele edilirken, diğer taraftan da İstanbul Hükümeti'nin etkisiyle Milli Mücadele'yi akamete uğratmak amacıyla Anadolu'nun farklı bölgelerinde

unsurları ve çetelerle mücadele edildiği ifade edilmiştir. Bu dönemde elde edilen tecrübelerle bir yandan Amerikan Deniz Piyadeleri kendilerini geliştirirken, diğer yandan da özellikle 1920-1930 aralığında gayrinizami harp doktrinize edilmeye başlanmış ve "Small Wars Manuel" adlı el kitabı/kitapçık 1940 yılında son halini alarak, yayımlanmıştır. Yine 1916 yılından itibaren Dominik Cumhuriyeti'nde devam eden gerilla harbinden esinlenen Binbaşı Samuel M. Harrington tarafından 1921 yılında "The Strategy and Tactics of Small Wars" adlı bir rapor hazırlandığı bilinmektedir. Detaylı bilgi için bk. (Veggeberg, 2008, p. 4-20). Mevcut veriler ışığında, aynı yoğunluk ve kapsamda olmadığı gibi aynı güzergâhı da izlememekle birlikte; Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından aynı dönemde gayrinizami harp faaliyetleriyle işgal edildiği ve verilen mücadelenin başarılı olabilmesi adına bir takım emir, talimat, rapor, yasa vb. hazırlanarak, yek diğerinden bağımsız bir külliyat oluşturulmaya başlandığı söylenebilir.

ayaklanmaların çıkarıldığı kaotik bir ortamda, bu tür bir talimatın hazırlanması için zaman ayrılmış olması takdire şayan bir hareket tarzıdır.

Mevcut veriler ışığında, yüzlerce yıllık gayrinizami harp pratiğini, Milli Mücadele Dönemi boyunca hazırlanan/yayımlanan emir, tamim, talimat, nizamname ve yasaların oluşturduğu külliyatla birleştiren Türk milletinin (güncel tabirle) gayrinizami harbin en önemli temsilcilerinden biri olduğu değerlendirilmesinde bulunulabilir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi [Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Arşivi]

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Türk Tarih Kurumu (TTK) Arşivi.

Resmi Yayınlar

TBMM Gizli Celse Zabıtları

TBMM Zabıt Cerideleri

Amerikan Ordu Talimnameleri

United States Marine Corps. (1940). *Small Wars Manuel*. Washington: Government Printing Office.

United States Marine Corps Fleet Marine Force Reference Publication (FMFRP) 12-18. (1989). *Mao Tse-Tung on Guerilla Warfare*. USA: Department of NAVY Headquarters.

United States Marine Corps. (1996). *Small Wars Manual: United States Marine Corps 1940 with an Introduction by Ronald Shaffer*. Manhattan.

Joint Publication (JP) 3-05. (2003). *Doctrine for Special Operations*. USA: Joint Chiefs of Staff.

Ansiklopedi ve Sözlükler

Devellioğlu, F. (2007). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. (Yay.Haz.: S. Güneyçal). Ankara: Aydın Kitabevi.

Özön, M. N. (1997). *Osmanlıca-Türkçe sözlük*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Pakalın, M. Z. (1971). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Parlatır, İ. (2006). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Şemseddin Sami (2010). *Kamus-ı Türkî*. (Çev.: P. Yavuzarslan). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TDK Güncel Türkçe Sözlük. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Araştırma ve Tetkik Eserler

Akcan, E. (2015). *İttihat ve Terakki Fırkası'nın Paramiliter Gençlik Kuruluşları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi.

Akıncı, İ. E. (1978). *Demirci Akıncıları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Akyılmaz, B., Sezginer, M. ve Kaya, C. (2009). *İdare Hukuku*. Ankara: Seçkin Kitabevi.

Akyol, M.C. (1990). *Kontrgerilla*. Ankara: Şafak Matbaası.

Atatürk, M. K. (1984). *Nutuk, Cilt: III* (Bugünkü Dille Yay.Haz.: Z. Korkmaz). Ankara: Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı Kutlama Koordinasyon Kurulu Yayınları.

Atatürk'ün bütün eserleri, Cilt: 9. (2002). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Atatürk'ün not defterleri, Cilt: VI. (2005). Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Atatürk'ün söylev ve demeçleri, Cilt: I-III (Açıklamalı dizin ile). (2006). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Atay, F. R. (2004). *Çankaya*. İstanbul: Pozitif Yayınları.

Aybek, S. (2006). *Kurtuluş namlunun ucunda*. Ankara: İnkılâp Kitabevi.

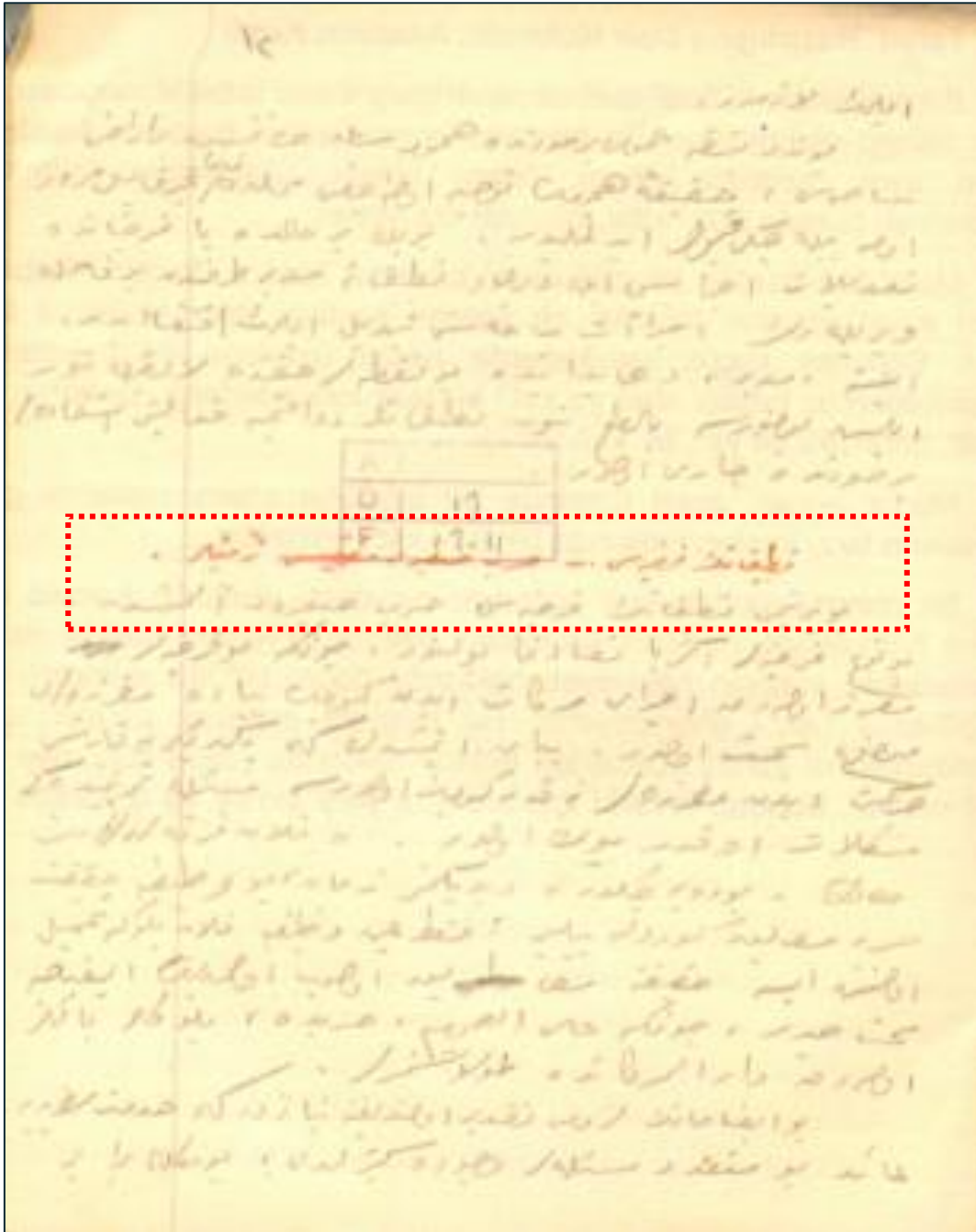
- Aysal, N. (2006). Örgütlenmeden eyleme geçiş: 31 Mart Olayı. *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, (37-38), 15-53.
- Bayar, C. (1997). *Ben de Yazdım: Milli Mücadeleye giriş*, Cilt: 5, İstanbul: Medya Ofset.
- Baycan, N. (1993). Büyük Taarruz'da komuta kademelerinde görev alanlarla üst düzeydeki karargah subayları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, IX (26), 311-394.
- Bayur, Y. H. (1963). *Atatürk hayatı ve eseri*. Ankara: Güven Basımevi.
- Boot, M. (2014). *Görünmeyen ordular: Gerilla tarihi*. (Çev.: F. Aytuna). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Cebesoy, A. F. (1955). *Moskova hatıraları (22/11/1920-2/6/1922)*. İstanbul: Vatan Neşriyatı.
- Cebesoy, A. F. (1967). *Sınıf arkadaşım Atatürk: Okul ve genç subaylık hatıraları*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Cebesoy, A. F. (2001). *Bilinmeyen hatıralar: Kuva-yı Miliye ve Cumhuriyet Devrimleri*. (Yay.Haz.: O. S. Kocahanoğlu). İstanbul: Temel Yayınları.
- Cilasun, E. (2004). *Çerkes Ethem: "Bâki İlk Selam"*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Çanlı, M. (2019). *Millî Mücadele'de uygulanan askerî strateji* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Denk, N. (2002). *Geçmişte ve 21'inci yüzyılda savaşlar, stratejiler ve stratejiler*. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.
- Erickson, E. J. (2015). *Mustafa Kemal Atatürk*, (Çev.: E. Yener). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Geçer, K. T. (2010). Türk Kurtuluş Savaşı'nda görev almış Yunan komutanların anlarından hareketle Türk ve Yunan Ordusunda ordu geleneği ve komutanlık anlayışlarının değerlendirilmesi. *On İkinci Askerî Tarih Sempozyumu Bildirileri-II (Sunulmayan Bildiriler): Kuruluşundan Günümüze Türk Ordusu (135-178)*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Gözler, K. (2018). *Hukuka giriş*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Greene, R. ve Elffers, J. (2007). *33 stratejide savaş*, (Çev.: F. Doruker). İstanbul: Altın Kitaplar.
- Guevara, E. C. (1998). *Guerrilla warfare*. Newyork: University of Nebraska Press.
- Hammes, T. X. (2004). *The sling and the stone: On war in the 21st century*. Minneapolis: Zenith Press.
- Harp Akademileri tarihçesi (1848-1991)*. (1991). İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.
- Harp Akademilerinin 127 yılı (1848-1975)*. (1975). İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*. (1956). 15, Vesika No: 382, 383.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*. (2002). 113, Vesika No: 4194.
- Hatipoğlu, S. (1998). I. Dünya Savaşı sonunda Halep Sokak Muharebeleri ve Mustafa Kemal Paşa, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XIV (42), 1163-1175.
- Hatipoğlu, S. (2009). *Filistin Cephesi'nden Adana'ya Mustafa Kemal Paşa*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Hün, İ. (1952). *Osmanlı Ordusunda Genelkurmayın ne suretle teşekkül ettiği ve geçirdiği safhalar*. İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı İstanbul Basımevi.
- İğdemir, U. (1969). *Sivas Kongresi tutanakları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İğdemir, U. (1980). *Atatürk'ün yaşamı*, Cilt: I (1881-1918). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İlhan, S. (1987). *Harp yönetimi ve Atatürk*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

- İnan, A.(1937). Gerilla hakkında iki hatıra, *Belleten*, I(1), 10-14.
- İnan, A. (1959). *Atatürk hakkında hatıralar ve belgeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İncedayı, C. K. (1997). *İstiklal Harbi (Garp Cephesi)*. (Haz.: M. Safi). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İnönü, İ. (1969). *Hatıralarım: Genç subaylık yılları (1884-1918)*. (Haz.: S. Selek). İstanbul: İstanbul Matbaası.
- İnönü, İ. (1993). *İstiklâl Savaşı ve Lozan*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- İstiklâl Harbi'nde Demirci Akıncıları (Gerilla)*. (1936). (Der: B. Vandemir). İstanbul: Askeri Matbaa.
- İştîp, H. (1949). *Gerilla: Çete muharebeleri*. İstanbul: Harp Okulu Basımevi.
- Kaimakam Mehmet Faik. (1305-1307). *Harekât-ı Sagire-i Askeriye*. İstanbul: Mekteb-i Fünûn-u Harbiye-i Şahane Matbaası.
- Kayabalı, İ. ve Arslanoğlu, C. (1983). *Propagandanın sosyo-psikolojik temelleri*. Ankara: [y.y.].
- Kıvılcımlı, H. [t.y.]. *Halk savaşının planları*. İstanbul: Tarihsel Maddecilik Yayınları.
- Kocahanoğlu, O. S. (1998). *İttihat ve Terakki'nin sorgulanması ve yargılanması (1918-1919)*, İstanbul: Temel Yayınları.
- Kuluçlu, E. (2008). Türk Hukuk Sisteminde normlar hiyerarşisi ve Sayıştay denetimine etkileri. *Sayıştay Dergisi*, 71, 3-22.
- Kurtulan, A. İ. (2010). *Cumhuriyet'in ilk yıllarında Mustafa Kemal (Atatürk)'in katıldığı harp oyunları ve askeri manevralar* (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Kuruca, O. B. (2014). *Atatürk ve gerilla savaşı (Tarihsel kökleriyle)*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Küsmez, A. C. (2016). *Türk İstiklâl Harbi'nde Askeri Talimnâmelerin uygulanması (1918-1923)* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum.
- Levent, Z. (2019). *Teşkilât-ı Mahsusa'dan Kuva-yı Milliye'ye gayrinizami harp (1913-1922)* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Levent, Z. (2020). *Gayrinizami Harp [Harb-i Sagir] Teorisi ve Türk gayrinizami harp tarihi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- McMonagle, R. C. (1983). *The small wars manuel and military operations other than war* (Master's Thesis). University of Notre Dame.
- Müderrişoğlu, A. (2013). *Kurtuluş Savaşı'nın mali kaynakları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Orlov, A. [t.y.]. *Sovyet istihbaratının esasları*. (Çev.: S. Savaşman). İstanbul: [y.y.].
- Orlov, A. (1964). *İstihbarat ve gerilla harbi el kitabı*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Özalp, K. (1988). *Millî Mücadele (1919-1922), Cilt: I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özdağ, M. (2003). *Örtülü istila ve psikolojik savaş: Toplu eserler-3*. (Der.: Ç. Güney). Ankara: Avrasya-Bir Vakfı ASAM Yayınları.
- Özyazar, M. (1971). *Gayri nizami harp harekatı*. İstanbul: Kara Harb Akademisi Yayınları.
- Safi, P. (2014). Fiilden İsim: Teşkilât-ı Mahsusa. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 243, 74-79.
- Selek, S. (1976). *Milli Mücadele-II: İstiklâl Harbi*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Sezer, A. (2019). Normlar hiyerarşisi ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri (Çok Boyutlu Piramit Yaklaşımı). *Anayasa Yargısı Dergisi*, 36(1), 353-412.

- Speier, H. (1985). Psikolojik savaş hakkındaki düşüncelerin yeniden değerlendirilmesi, *Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş: Seçilmiş Parçalar*. (Ed.: Ü. Oskay). Ankara: Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi.
- Şahin, M. (2014). *Normlar hiyerarşisinin Türk İdare Hukukunda uygulanması* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şakir, Z. (1939). *İsmet İnönü: Hususî-Askeri-Siyasi hayatı*. İstanbul: Ülkü Basımevi.
- Şimşek, N. (2018). *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Reisi Süleyman Askeri Bey: Hayatı, siyasi ve askeri faaliyetleri*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Tekin, M. (1986). *Tarihte Hatay ve Hatay Devleti*. Antakya: Antakya Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.
- Tepedenlioğlu, N. N. (2003). *Ordu ve politika*. İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları.
- Toy, E. (2000). *Türk gerilla tarihi*. İstanbul: Yaz Yayınları.
- Turan, Ş. (1992). *Türk Devrim Tarihi: Ulusal direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne, 2. Kitap*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türk İstiklâl Harbi idari faaliyetler (15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923), Cilt: VII. (1975)*. (Yay.Haz.: C. Timur vd.). Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Türk İstiklal Harbi'ne katılan Tümen ve daha üst kademelerdeki komutan biyografileri*. (1989). Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi) Cilt: 4, 1. Kısım*. (1984). (Yay.Haz.: Ş. Erkal). Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Türkmen, Z. (2001). *Mütareke Döneminde ordunun durumu ve yeniden yapılanması (1918-1920)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Türsan, N. (1983). Atatürk'ün Türk Kurtuluş Savaşı stratejisi, *Birinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri, Cilt: III*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları.
- Uyar, M. (1995). *Gerilla savaşı* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ünal, U. (2008). Askerî salnâmelerin tarih araştırmalarındaki yeri-1865 ve 1870 örnekleme-. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2*, 203-219.
- Veggeberg, V. T. (2008). A Comprehensive Approach to Counterinsurgency: The U.S. Military Occupation of the Dominican Republic, 1916-1924, *Master of Military Studies*, Marine Corps University.
- Yaman, A. E. (1990). Milli Ordu'dan Düzenli Orduya. *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi, 2(6)*, 377-401.
- Yüzbaşı Ömer Fevzi Bey. (2016). *Osmanlı gayrinizami harp doktrini*. (Haz.: A. Güneş). İstanbul: Dergâh Yayınları.

EKLER

EK-1: Mustafa Kemal (Atatürk)'ün Not Defterleri'nde Harb-i Sagîr.

Kaynak: Atatürk'ün Not Defterleri, 2005, 192.
ATASE Arşivi, ATAZB-1 Kataloğu, Kutu No: 45, Gömlek: 1.

EK-2: TBMM Gizli Celse Zabıtları'nda Harb-i Sagır, 3 Temmuz 1336 (1920).

<u>DEVRE : 1</u>	<u>C İ L T : 1</u>	<u>İÇTİMA : 1</u>	
T. B. M. M.			
Gizli Celse Zabıtları			
—•—			
3 Temmuz 1336 (1920)			
—•—			
Münderecat			
1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI	Sayfa 52	1. — Vaziyeti askeriye, siyasiye ve dahi	Sayfa
2. — İSTİZAH	52	liye hakkında istizah takriri.	52:74
—•—			
Cilt : 2			
26 ncı in'ikat - 2 nci ve 3 ncü celseler			
—•—			

I . 26 3 . 7 . 1336 C : 2

effkâr, tevhidi âmâl ve harekât etseler, düşmanlarımızın bizim emellerimizi teslim edeceklerini kabul edebiliriz. İsyanda asıl olan nokta; isyanı müdrik ve fakat halkımızı nifak ve fesada mail bilerek ve düğünerek kasıt ve hiyanetle hareket eden adamlar tarafından idare olunuyor. (Kahrölsunlar sadaları) Tabii bunlara karşı idarenin ve şefkatın bütün levazımı sarfolunduktan sonra kuvvetin dürüst yüzünü (zarureti içtinap edilmez hale geliyor.) (1) Cephelerdeki kuvvetlerin bu tarzı tevziindeki müşkülâtı izah ettikten sonra bir şey daha söylemek isterim.

Bütün milleti silâhlandırmak ve yahut bunun icabatına tevessül etmek hususunda ne yapılmıştır? İhtimali daha vasi miyasta seferberlik, daha vasi miktarda malî fedakârlık ve bir çok ıslahat tasavvur edilmiştir. Fakat bunlara mani olan yine ifsadâtı dahiliye olmuştur. Cümtenizin malûmudur ki millet aleyhine çalışmakta olan kuvvetler; cahil muhitlere en kuvvetli cazibe olmak üzere vergi ve askerlik ve her türlü tekâlüf ve mecburiyetler, Büyük Millet Meclisi taraftarları tarafından tahmil olunmaktadır, propagandasını yapıyorlar. Gerçi yanlış ve bätül olduğu için bu propagandalar o kadar tesir yapmıyor.

Fakat idare adamları, bir düşman karşısında, bir müşkülât karşısında buldukları zaman heyecanı tezyit edecek bir yola sapmaktan tevakkî ederler. Bu hususta hakkımızı teslim edersiniz.

Memleket dahilinde hâsıl olan bir isyanı bastırmak imkânı var iken, cahilleri iğfal edecek daha vasi tedabire, daha vasi propagandalara mahal vermemek mecburiyetindeyiz. Muvafık tedbirler ancak odur. Bununla beraber elimizdeki vesaitin müfit bir surette kullanılması için umumî seferberlik, kısmî seferberlik veyahut malî fedakârlık gibi çarelere tevessül etmek lâzım olmadığı kanaatinde bulunduk. Bu kanaatimizde bu gün de sabitiz. Yani memleketimizi nûdafaa için bütün vesaitimizi ve bütün kuvvetlerimizi faaliyete getirmek şartıyla son tedbirimizi yapmak mecburiyetinde değiliz. Biz kuvvetlerimizi, daha ziyade milleti yormaksızın tedricî bir surette kullanmak kanaatindeyiz.

Bu izahat ile kuvvetlerimizin düşman harekâtına karşı, harekâtı istilâkâranelerinde devam edemeyecekleri sualini açık bırakıyorum. Bizim karşılarında bulduğumuz kuvvetlere göre Yunanlılar, başladıkları istilâ harekâtına devam etmek isterlerse daha bir

(1) Parantez içindeki kelimeler taraftan eklendi. M. Ünver

miktar arazi kazanabilirler. 29 mayısta harekâtı askeriyenin bütün safahatını size arz ettiğim zaman Meclisi Âlinize, yalnız Yunanlıların değil, bütün devletlerin ittifakla tecavüzlerini ihtimal dairesinde olduğunu ve büyük kuvvetlerle memleketimizi istilâ etmek teşebbüsünde bulduklarını ihtimalini göstermiştim. Garpten, şimalden, şarktan ve her taraftan düşmanlarımızın elinde bulunan menabii tevhit ederek mevcudiyetimizi imha için her taraftan kuvvet sevk etmeleri müteb'at bir hükümdür. Yalnız diyoruz ki milletlerin hayatı umumiyesine ve bizim davamızın kudretine ve gayet mütevazıane olan hareketlerine göre bunların ehemmiyeti yoktur demiştim.

Memleketimize bir Fransız neferi, İngiliz neferi veya İtalyan neferi gönderilmek suretiyle temin edilecek maddî bir menfaat yoktur. Biz kendi top raklarımızda müstakil yaşamaktan başka bir şey istemiyoruz. Emperyalistlerin mağrur ve muannit rüesası, idaresinin yalnız sözlerini yere getirmek için Yunanlılar sevk edilmiş olabilir. Bu gün istilâ başlamış oluyor. Yalnız şu fark var ki bizim 29 mayıs ve daha evvelki izahlarımızda tahmin ettiğimiz gibi diğer itilâf devletleri, ellerinde vasıta olarak kalmış olan Yunan kuvvetleriyle bir hareket yapmak istiyorlar. O halde memleketimiz yalnız Yunan kuvvetleri tarafından nifakı dahilinden istifade ederek ve bir çok münafıkların kendilerini teşci ve takviye etmeleriyle; yalnız Yunan kuvvetleri tarafından istilâya maruz bulunuyor. Yunanlılar diğer bütün kuvvetlerle takviye olunduğu halde memleketimizi istilâ ederlerse biz harbi sagir usulü muharebesi geçireceğiz. Harbi sagir usulü muharebesi milletin bütün ferdiyle memleketin her yerini ayrı ayrı işgal ettirmek demektir. Biz düşmanlarımızın daha büyük ihtimalâtla memleketlerimizi işgal edeceklerini tahmin ediyoruz. Yalnız Yunan istilâsına karşı harbi sagir ile daha müsait, daha ümitli bulunuyoruz.

Efendiler; istilânın bütün müşkülâtına karşı harbi sagirin bütün ihtimalâtı muvaffakiyatından istifade etmek için ihmal kabul etmez bir şart vardır : Asaba hâkimiyet lâzımdır. İstilâya uğrayan yerlerde düşmanlarımızı; efradı hicrete sevk ediyorlar. Düşmanın tecavüzü ve istilânın bütün manasını karşısında efrat ve avamın vazifesi vardır.

Her müşkülâtın üzerine ayak üstü durur. Ondan sonra bir tufengi bir kurşunu olan her neferin vazifesi rast geldiği bütün kuvvetlere, bütün müşkülâtı iktihâm ederek hareket etmektir. Bu vazifelerini herkes idrak ederse bunda ümidi muvaffakiyet hâsıl

1 : 26 3 : 7 . 1336 C : 3

yorlar. Demek oluyor ki biz cephelerin ihtiyacından gafil değiliz. Kardeşlerimiz vakanın ve ateşin içinde olarak bizi ikaz etmekte ve acı lisanla hallerini söylemektedirler. Fakat biz maatteessüf, hiç olmazsa, onların kuvvei maneviyelerini sarsmamak için düğü maslahat ârmiz ile mukabele ediyoruz. Heyeti icraiye 1314 ve 1315 tevellütülerin garp cephesinde silâh altına alınmasına karar vermiş ve görüyorsunuz ki millet de kafiye, kafiye icabet etmektedir.

Düşmanın taarruz eden kuvvetini dokuz on fırka biliyoruz. Bu harekâtta şimal istikametinde üç Yunan fırkası yürümüştür ve onun gerisinde de iki fırka ve daha fazla kuvvet vardı. Bu taarruzu tutmak için ne lâzım gelir? En aşağı, üç fırkayı tevkif etmek için bir fırka - hiç olmazsa - bulundurmamak lâzımdır.

Biz kuvayi nizamiye diye, tasavvur ettiğiniz kuvvetleri, itaatkâr kuvvet olarak halimiz ile mütenasip görüyoruz. Ondan fazlası düşmanı tevkife çalışmakla beraber şayet şurada ve burada bu kuvvetlerimizi yine mağlup ederek yürümeye muvaffak olursa, bu kuvvetlerimizi de mahvettirmek doğru bir prensip değildir; bilâ mukavemet ve bilâ müdafaa çekilmek de doğru değildir. Çünkü bu kuvvetlerin vazifesi memleketleri muhafaza etmektir.

Bu kuvayi muntazamanın eline verecek silâh vardır, ötedenberi halkın eline muhtelif sebep ve suretlerle geçmiş silâhlar vardır. O civardaki arkadaşlarımız takdir ederler ki bütün cephe ve cephe gerilerinde ve bizim memleketimizin her tarafında, halkın elinde pek çok silâh vardır. Eğer biz bu silâhları toplamak imkânını bulabilsek çok iyi olur. Lâkin halkın elinden silâhını almak gayet müşküldür. O halde elinde silâh bulunan halkı hüsnü istimal etmek daha muvafıktır. Halkı ordu halinde toplayıp sevk etmek mümkün değildir. Olsa olsa halktan ufak ufak kuvvetler vücuda getirmek ve onları büyük hedeflerin tarafeyninde istimal etmek yani yanlarına, gerilerine tecavüz ettirmek. İşte mevzubahs olan harbi sağır de bundan ibarettir. Eğer elinde silâhı olan halkı bu suretle harbi sağire sevk edebilirsek elbette kuvayi muntazamanın vazifesini teshil ve muvaffakiyetlerini temin etmiş oluruz. Harbi sağır düşmanı pek müteessir kılabilcek bir vasıttadır. Ahvali dahiyyede görülen fenalıkların önüne geçmek için de bir çok arkadaşlarımız faydeli nasihatlerde bulundular; bunların kâffesi doğrudur. İrşattan bahsettiler, devairi intihabiyelere heyeti irşadiye gönderelim, irşadatta bulunalım dendi. Buna itiraz eden yok, hatta

bayram münasebetiyle yirmi beş otuz gün kadar yaptığımız tatilin en birinci sebebi de arkadaşlarımız dairi intihabiyelerine gitsinler ve vazifei irşat ile meşgul olsunlar içindir. Bunda kusur edilmiş değildir. Bilâkis henüz bu güne kadar ekseriyetimizin teşekkül edememesi, bir çok arkadaşlarımızın dairi intihabiyelerinde bulunmasından ileri gelmiştir. Her ne şekil ve suretle olursa olsun arkadaşlarımızın Mecliste ekseriyet teşkil edemeyecek derecede, irşat ile işgal etmelerine bendeniz şahsen taraftar değilim. Mutlaka milletnin noktai teveccühü olan Heyeti Âliyeniz kemali azametle yerinde durmalıdır. Bakınız bir arkadaşımız diyordu ki : Düşmanı Ankaraya kadar yürümeye teşvik eden şey; Meclisin dağılmış olması rivayetleri idi. Binaenaleyh eski usulde bütün mukadderatı memleketi beş on kişiye tevdi etmek düşmanlarımızın eline kuvvetli bir silâh verecek mahiyettedir. Bu sebeple Meclisin dağılması taraftarı değilim.

Yine bir arkadaşımız dedi ki : Bugün bir hükümet mevcut ise, memleketimizi, milletimizi, mukadderatımızı idare edecek kuvvet mevcut ise, o beş on kişiden ibaret insanlardan mürekkep değildir. Evet siz beş on kişiye tevdi umur etmiş ve bu suretle siz mesuliyetten muarra olacak bir vaziyette değilsiniz. Her şeyi siz düşünceksiniz ve vekillerinizin tarzı hareket ve düşünceleri, sizin düşüncelerinize tesir yaparsa onların yerine başkalarını ikame edersiniz. Size hâkim olan hiçbir kuvvet yoktur; size hâkim olan hiç bir şahıs olamaz. (Alkırlar) Onun için efendiler Meclisin ekseriyetini muhafaza etmek hususunu bendeniz mühim görüyorum. Mümkün olan arkadaşlarımızı mezuniyet veririz. Onlar giderler dairi intihabiyelerinde irşadatta bulunurlar.

Diğer bir mesele daha mevzubahs oldu; dahill iştişlar yüzünden cepheden kuvvet bölmeye mecbur oluyoruz. Acaba bunlara karşı burada üç bin kişi, beş bin kişi gönderecek kuvvetimiz yok mudur? Bu kuvveti geride teşkil imkânı yok mu? Hakikaten bütün memleket içinde, Ankarada, Sivasta üç bin kişi de, beş bin kişi de bulunabilir. Bizim kuvvetimiz yok değildir, tedibata sevk ettiğimiz kuvvetin iki misli kuvvetimiz vardır ve bunların topu, mitralyozu da, suvarisi de vardır. Bidayette, bidayeti isyanda Gerdeye ve Adapazarına gönderdiğimiz kuvvetleri düşününüz; oraya giden kuvvetler fırka idi, alay idi, tabur idi vesaire idi. Fakat bu hususta başka tıynet-te, başka mahiyette kuvvetlere lüzum olduğu sabit olmuştur. Kuvvetlerimizi inhilâl ettirmek için vaki olan teşebbüsata nazarı dikkatinizi celp ederim.

EK-3: TBMM Zabıt Cerideleri'nde Harb-i Sagır, 12 Temmuz 1336 (1920).

DEVRE : I	CİLT : 2	İÇTİMA SENESİ : 1
T. B. M. M.		
ZABIT CERİDESİ		
—•••••—		
Otuz İkinci İçtima		
12 . 7 . 1336 Pazartesi		
—•••••—		
MÜNDERECAT		
	Sayfa	Sayfa
1. — ZAPTI SABİK HULÂSASI	254,255	tahlis edildiğine ve hiyaneti vataniye hükümlerinin tasdika arz edilmesi lüzumunun Kuvvei Tedbihiye Kumandanlığına tebliğ olunmasına dair tahriri.
2. — AZAYI KİRÂM MUAMELÂTI	255,262	256
3. — Encümenler intihabı	255	5. — Elâziz Mebusu Hüseyin Beyin; Derişim sancağında bazı kaza kaymakamlarına tayin edilen aşair rüesası hakkındaki tayin muamelesinin tehir edilmesine dair tahriri.
2. — Diyarbakır Mebusu Kadri Beyle rüfekasının, harırah tediyatında müsavata riayet edilmediğine dair tahriri.	262,263	256
3. — TEKLİFLER	256,263	6. — Maraş Mebusu Refet Efendinin, Maraş ahalisinin ihtiyaçları olan kerestelerin meccanen katına müsaade edilmesine dair tahriri.
1. — Bursa Mebusu Operatör Emin Beyin, tababeti adliyyeye ve ceraim noticesi macruhların tedavisine dair teklifi. (2/27)	256	7. — Kastamonu Mebusu Besim Beyin; cephelelerde ve cephe gerilerinde bulunan askerinin ijaşesini temin için bir heyet izamına dair tahriri.
2. — Saruhan Mebusu Refik Şevket Beyle arkadaşının, nakli dava ve tayini merci hakkındaki teklifi. (2/28)	263	257
4. — TAKRİRLER	255,256,262,263,268	8. — Elâziz Mebusu Feyzi Beyin, tahsîlat idarelerinin fâşvine dair tahriri.
1. — Canik Mebuslarının, Samsun'daki Divanı Harbin algasma dair tahriri. (İmzalar maşûm değildir.)	255	9. — Karahisarı Sahip Mebusu Mehmed Şükri Bey ve arkadaşının, zabıttandan fedai müfrezelerini teşkiline dair tahriri.
2. — Diyarbakır Mebusu Kadri Beyin cephelelere teftiş için birer heyet gönderilmesine dair tahriri.	256	263
3. — Yozgat Mebusu Rıza Beyin, Yozgat ve Akdağ madeninde af ilanına dair tahriri	256	10. — Karahisarı Şarki Mebusu Mustafa Beyin, müdafaa için iltiza eden tedabiri müzakere etmek üzere her sancaktan müntehap birer zattan mürekkep bir encümen teşkiline dair tahriri.
4. — Yozgat Mebusu Rıza Beyin; Akdağ Madeninde usat eline esir düşen taallukatının		263,264

İ : 32 12 . 7 , 1336 C : 2

Fakat verilmiş olan umumî izahatın teferruat ve avamüne nüfuz etmek; bütün mahiyetine, bütün teferruatına yakından vukuf ve nüfuz hâsıl etmek isterseniz bir şeyi teklif etmek istiyorum. Encümenlerden veya reislerinden müntahap birer arkadaşımız ayırsın, bir fevkalâde encümen olsun, Müdafaai Millîye Vekâli ile Erkânı Harbiyei Umumiye Reisi oraya gitsinler, her şeyi bütün teferruatıyla, hakikatte olduğu gibi söylesinler. Ben zannediyorum ki; o zaman vaziyeti umumîye halkımızda orada izahat aldıkları sonra serdedeceğimiz mütaleat tebeddül edecektir. Çünkü maflımı âtinizdir ki insanların hatırına bir çok şeyler varit olabilir. Şöyle yapmalı, böyle yapmalı demir ve pek güzel şeyler varidi hatır olur.

Dünyada insanların varidî hatır olan her malkul şeyin hususüne imkânı maddî olsa idi, hakikaten bütün dünyanın manzarai umumiyesi başka türlü olurdu. Fakat efendiler; insanlar için her şeyi yapmakta imkânı maddî bulunamaz. Nelerin mümkünlüğe olabileceğini takdir, ancak vaziyeti umumîyenin bütün safahatını, bütün teferruatını daima nazarı dikkatte tutmaya vabestedir,

Şimdi takrir muhteviyatına cevap vermek istiyorum: Birinci maddede ordunun ikmalî mevzu bahis idi. Bittabi ben anladığım gibi ifade ediyorum. Müdafaai millîye demek ordu teşkilâtı demektir. Takrir şahbî olan zevat ordu teşkilâtında bir noksan görerek onun ikmalî ve itmamını talep ediyorlar. Efendiler sureti katiyede söyledim ki: Ordumuzun teşkilâtı pek mükemmeldir ve dünyada bizim ordumuzun teşkilâtından muhtazam bir ordu teşkilâtı yoktur. Diyebilirim ki bu, en son teşkilâttir. Binaenaleyh bu günkü manzara ordu teşkilâtının noksanından mümbais değildir. Ordunun teşkilâtı, teşkilât olmak itibarıyla en mükemmel derecededir. Binaenaleyh bunun istikmaline hiç hacet olmadığından bunun için sarfı dimağ edilmemesini tavsiye ederim. Ahvali haziranın esbab ve avamillini, ordunun teşkilâtındaki noksanda değil, başka noktalarda aramalıdır. Aynı zamanda küçük kitlelerin taşına çok zabıt geçirmek ve Bulgaristan'da, Almanya'da ve sairde olduğu gibi yalnız zabitan mürekkep kıtalar vücude getirmek mevzu bahis olmuştur.

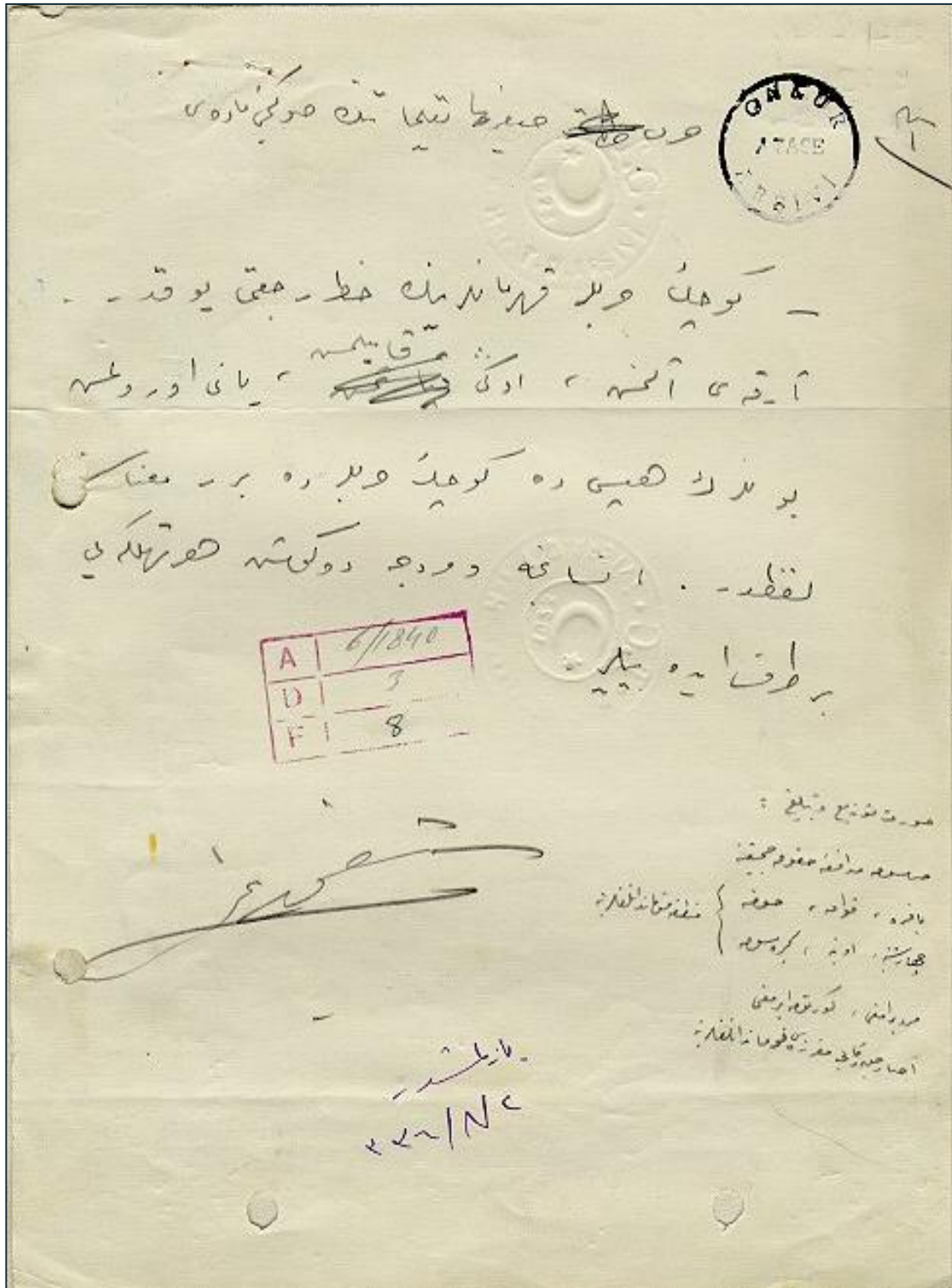
Efendiler böyle küçük küçük müfzelerin başında zabıt bulundurmakla vücude getirilen teşkilât, harbi sağır teşkilâttir.. (Gerilla) denilen harbi sağır teşkilâttir. Cümlemenizin hatırındadır ki; Heyeti İcraiye'nin muhabere hususundaki noktai nazarı burada izah ederken demişim ki: Uzun zaman muharebe etmek

ve bütün milletin hissi cengâveranesini daima zinde tutabilmek için harbi sağır yapacağız. Bunu söylediğim zaman kuvvetimizin ufak ufak kütlelerden mücşekkil olacağını cümlemeniz anladınız. Bu ufak kuvvetlerin başında zabitler hâli faaliyette bulunacaktır. Bu, esasen Hükümetin, Heyeti İcraiye'nin vermiş olduğu bir karar ve kabul etmiş olduğu bir usul, bir noktai nazardır ve tasbikatına başlanılmış olduğunu tebsir ederim. Bu lüzumu takdim ederim ve isabet de vardır. Heyeti İcraiye de zaten bu noktai nazara iştirak etmiştir ve icraatına başlanmıştır efendim. Hem bu usul Almanlardan, Bulgarlardan alınmamıştır. Vakıta Bulgarlar çete teşkilâtı yapmışlardır. Balkan muhaberati, mebdinden nihayetine kadar bütün çete teşkilâtıyla memlûdur. Bunu demek istiyoruz. Bulgarlar vatani kurtarmak için böyle bir teşkilât yapmışlardır. Fakat biz vatanımızı kurtarmak için, kavi olan düşmanı mütemadiyen ümitsiz kalacak bir surette ve kendi ümitlerimizin lâyetelzel olduğunu göstermek için böyle bir teşkilât yapmışız. Binaenaleyh biz bu harekete ne Almanların ve ne de Bulgarların harekâtından almışızdır. Efendiler onların teşkilâtını bize tavsiyeye lüzum yoktur.

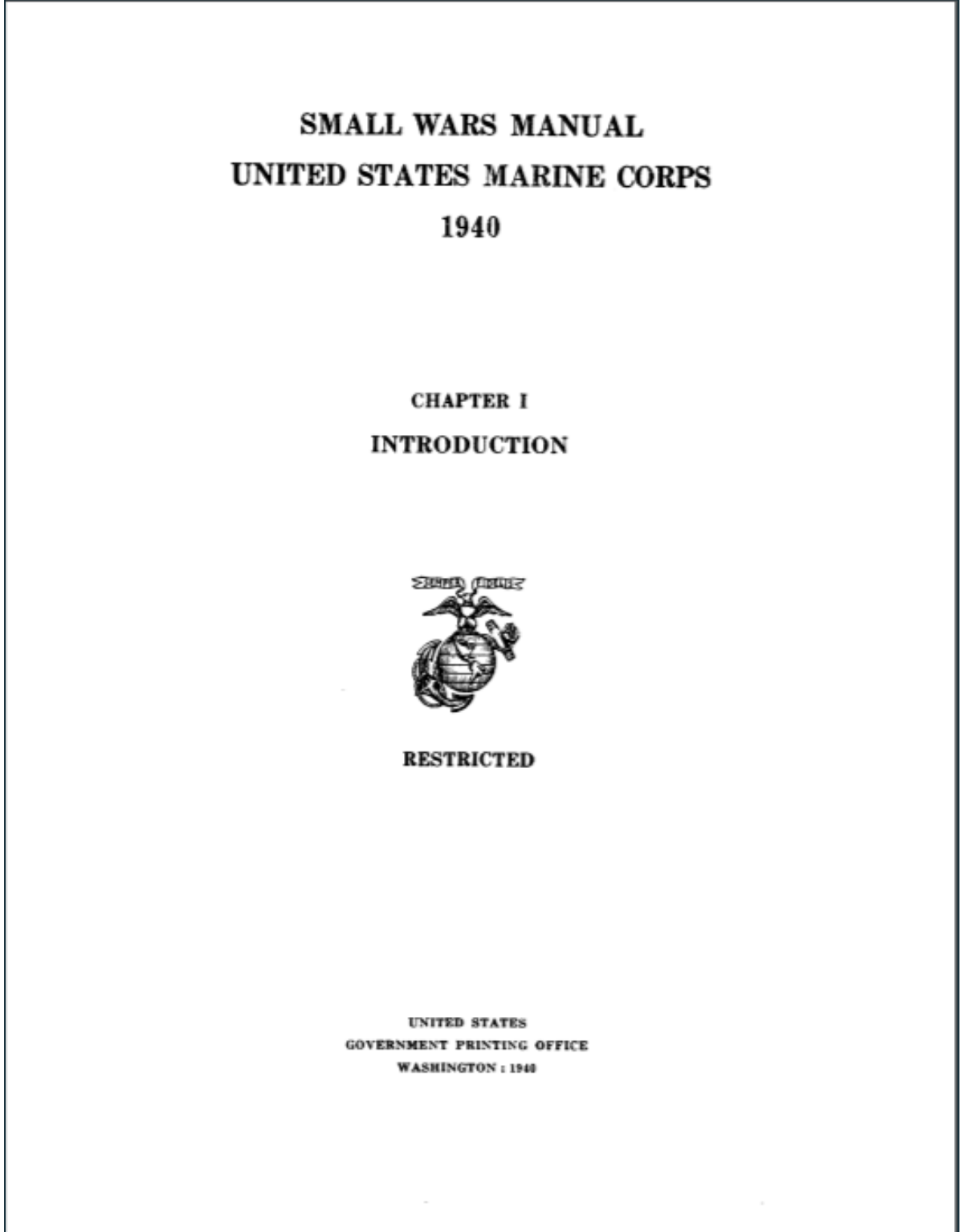
Üçüncü bir nokta: Zabitanın kıta teşkil etmek, alay ve tabur teşkil etmek. Efendiler size teminat veririm; dünyanın hiç bir milleti, bin türlü müşkülât ile, paralar ve soneler, meşakkatlar sarfederek vücude getirdikleri zabitlerini, hiç bir vakit kütleler halinde bulundurarak ateş altına atmaz. Bu hiç bir vakit de doğru olmayan bir şeydir. Bir zabıt kolay kolay yetişmez. Bunu hiçbir millet yapmamıştır. Yalnız Bolşevikler yapmıştır. Çünkü efrat kendilerine muhalifî. Efrat hepsini öldürüyordu.

Binaenaleyh o zaman zabitan bir araya gelmiş ve kendi hayatlarını kurtarmak için böyle teşkilât yapmışlardır. Yalnız onlar bu maksadı takip için bunu yaptılar. Yoksa lüzum ve mecburiyeti katiye olmadıkça zabitanı israf etmek doğru değildir. Küfte halinde düşmanla temas edilince çok zabıt ökir. Almanlar zabitleri geride bulundurup ölmelerini tavsiye ederler. Onun için zabitanımızın kıymet ve ehemmiyetini takdir edelim. Zabitan de milletin ve milletvekillerinin kendileri için pek müşfik ve samimi büyük pederleri olduğunu hissetsinler, babaları olduğunu anlasınlar da zaten vatan için hasretmiş oldukları vücutlarını daha çok seve seve düşman karşısında istimal etsinler. Mamafih bu gün itihaz etmiş olduğumuz tedabir meyânında evvelâ düşman kıtaatını tevkiif için tedabiri askeriyeye alındığı gibi, mücadeleimizde devam etmek için de, arz et-

EK-4: Arşiv Belgeleri'nde Harb-i Sagîr.
Harb-i Sagîr Talimatı'nın Sonuncu Maddesi, 2 Ağustos 1336 (1920).

EK-5: Amerikan Ordu Talimnameleri'nde Gayrinizami Harp
Small Wars Manuel, (Birinci Bölüm Kapağı), 1940.

Kaynak: Small Wars Manuel, 1940.

